

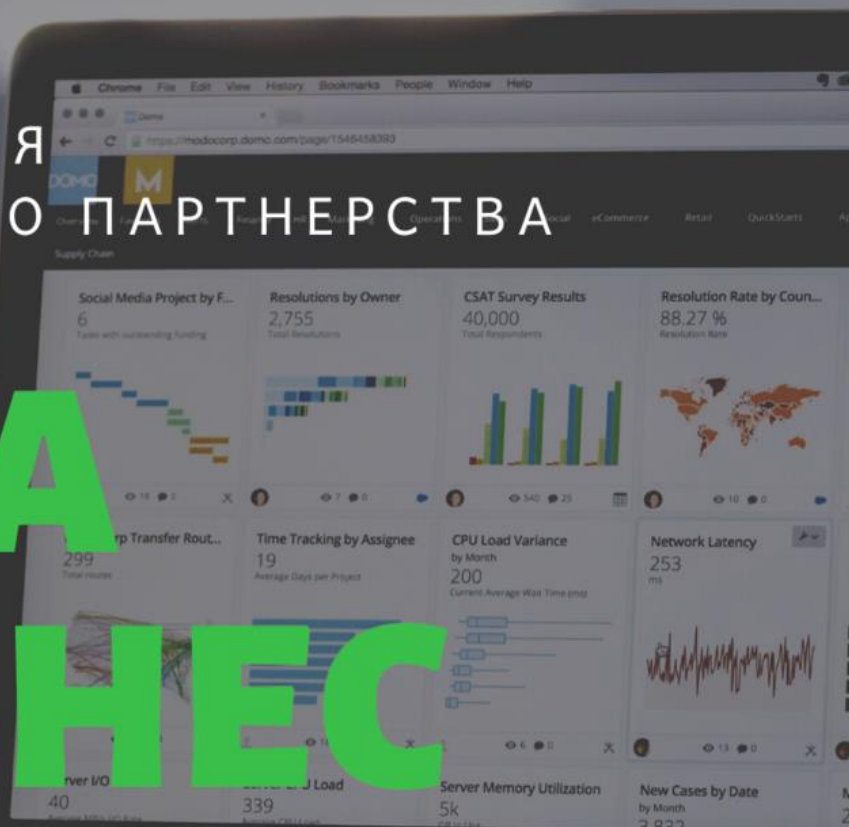

ISSN 2522-9648

ИНСТИТУТ РАЗВИТИЯ
МЕЖРЕГИОНАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА

НАУКА И БИЗНЕС

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЭЛЕКТРОННЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ

ИНСТИТУТ РАЗВИТИЯ МЕЖРЕГИОНАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА

**МЕЖДУНАРОДНЫЙ
ЭЛЕКТРОННЫЙ НАУЧНЫЙ
ЖУРНАЛ
«НАУКА И БИЗНЕС»**

www.gpa.kz

№ 1 (2023)

СВИДЕТЕЛЬСТВО

**о постановке на учет периодического печатного издания,
информационного агентства и сетевого издания**

№16178-Ж

СБОРНИК НАУЧНЫХ ТРУДОВ

Астана 2023

Главный редактор: Нурболатов Б.К.

Редакционная коллегия

Раздел гуманитарно-экономических наук:

Жолдасбекова Акбота Ниязовна

Казахстан
кандидат политических наук, Проректор по
международным связям и инновациям, ЕНУ имени Л.Н.
Гумилева

Пунит Гаур

Индия
Associate Professor, CRRID, CHANDIGARH, Директор
Центра «Г-Глобал и Великий Шелковый путь» ЕНУ
имени Л.Н. Гумилева. Главный редактор журнала

Ахмад Вахшитех

Иран
Assistant Professor, RUDN. Заместитель главного
редактора журнала.
Бусурманов Жумабек Дюсешевич
Казахстан
доктор юридических наук, профессор, директор НИИ
судебно-правовых и инновационных проектов
Академии правосудия при Верховном

Суде PK Seyit Ali Avcu

Турция
доктор Ph.D международные отношения / политология

Вильмюр Аукен

Казахстан
Д.э.н. , профессор

Мукашева Анар Абайхановна

Казахстан
Доктор юридических наук, профессор, заведующая
кафедрой гражданского и экологического права, ЕНУ
им.Л.Н.Гумилева ячейка 3

Gintaras Švedas

Литва
доктор юридических наук, профессор, Вильнюсский
университет

Айсин Сайкен Бакытович

Казахстан
кандидат юридических наук, ведущий научный
сотрудник, Институт законодательства Республики
Казахстан

Жүсіпова Бакыт Акылбаевна

Казахстан
кандидат юридических наук, доцент

Grant Christensen

США
ассоциированный профессор юридических наук,
Университет Северной Дакоты

Терехов Виктор

Литва
LLM, кафедра частного права, Вильнюсский
университет

Ирфан Шахзад

Пакистан
Редактор журнала «Policy Perspectives», Ph.D
Заместитель директора Института политических
исследований, Исламабад. Ph.D по специальности
«международные отношения и политология».

Мандана Тишеяр

Иран
Acting director, Institute of Iran and Eurasia Studies (IRAS)
& Faculty member, ECO Colleage, Allameh Tabataba'i
University (ATU)

Марина Лапенко

Россия
Кандидат исторических наук, доцент кафедры
международных отношений и внешней политики
России, СГУ им. Н. Г. Чернышевского

Ариель Гонзалес

Аргентина
MA Organizing Committee Chair Eurasia-Latin America
Conference

Пауло Ботта

Аргентина
Chair, Eurasian Studies, la Plata University

Итир Токсоз

Турция
President EUPRA

Хенрик Баллинс

Нидерланды
Professor, member of Council, EUPRA

Раздел естественно-технических наук

Жүсіпбеков Аскар Жағпарович

Казахстан

доктор технических наук, профессор, заведующий
кафедры "Строительство", ЕНУ им.Л.Н.Гумилева

Байдабеков Ауез Кенесбекович

Казахстан

доктор технических наук, профессор, заведующий
кафедры инженерной графики и дизайна, ЕНУ
Л.Н.Гумилева

Акчурин Айсұлтан Анварович

Казахстан

кандидат технических наук, Управляющий директор АО
"Байтерек девелопмент"

Каргин Джумат Бейсембекович

Казахстан

кандидат физико-математических наук, доцент,
директор департамента коммерциализации технологии

МАЗМҰНЫ

СОДЕРЖАНИЕ

Досова А.Д. БҮГІНГІ ЖАПОН ҚОҒАМЫНДАҒЫ АЙНУ ХАЛҚЫНЫҢ ЖАҒДАЙЫ	4
Дүйсен З. Ж. ТЫҢДАЛЫМ СӨЙЛЕУ ӘРЕКЕТІНІҢ БІР ТҮРІ РЕТІНДЕ.....	9
Yerzhankyzy A. FEATURES OF THE FORMATION OF READING TECHNIQUES AT THE INITIAL STAGE OF TRAINING.....	14
Түсіпбекова Ғ.А., Қалиева С.Е. ПАРАЛИНГВИСТИКАЛЫҚ АМАЛДАРДЫҢ БАҒАЛАУЫШТЫҚ СИПАТЫ.....	19
Abildaeva M.G. DRAWING CHAIRS.....	25
Тажибаева Г.Б. ЖАҢА ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ БАСТАУЫШ СЫНЫП САБАҚТАРЫНДА ҚОЛДАНУДЫҢ АРТЫҚШЫЛЫҚТАРЫ.....	29
Zhumakulova A. Zh. THE USE OF GAME TECHNOLOGIES IN TEACHING ENGLISH.....	33
Abylkassymova E.A., ChUNETOVA N.K., Mahanova Zh. S. THE IMPACT OF SOCIAL NETWORKS ON LEARNING ENGLISH	36
Тоғызбаева Н. Ә. ҚЫЗЫЛОРДА АРНАЙЫ ЭКОНОМИКАЛЫҚ АЙМАҒЫН ҚҰРУ- ДАҒДАРЫСҚА ҚАРСЫ САЯСАТТЫҢ ҚҰРАЛЫ РЕТІНДЕ (1996 – 1999 жж.).....	38
Кыдыралиева Б., Ашетаева М. ИНФОРМАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В ОБУЧЕНИИ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА.....	44

ӘОЖ 394

Досова Аружан Дәулетқызы
Dossova Aruzhan Dauletkyzy

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия Ұлттық Университетінің халықаралық қатынастар факультеті,
Шығыстану кафедрасының магистранты
Астана, Қазақстан
aruzhan.doss@mail.ru

БҮГІНГІ ЖАПОН ҚОҒАМЫНДАҒЫ АЙНУ ХАЛҚЫНЫҢ ЖАҒДАЙЫ

АЙНЫ В СОВРЕМЕННОМ ЯПОНСКОМ ОБЩЕСТВЕ

SITUATION OF THE AINU IN JAPANESE MODERN SOCIETY

Аңдатпа: Соңғы жылдары білім беру саласындағы ең өзекті өзгерістердің біріне шет тілін оқытудағы әдістеменің жаңаруы жатады. Бірінші кезекте коммуникациялық бағыттың жалпы стратегиясы мен шет тілін оқытудағы практикалық мақсат түсінігіне деген көзқарас жаңа қырынан көрініс табады. Әсіресе мектеп оқушыларына шет тілін оқыту барысында бұл өзгерістер айқын байқалады. Демек, қазіргі күнгі мақсат – қажетті мәдени құзыреттілігі бар, кәсіби ортада өзіне орын таба алатындай толықтай білікті тұлғаны тәрбиелеу. Бұл мақалада шет тілін оқыту барысында ойындарды пайдаланудың оқушының психологиялық және тұлғалық дамуына қажетті дағдыларды құрастыру мен жаттықтырудағы тиімділігі қарастырылған.

Түйін сөздер: ойын, ойын әдісі, шет тілін оқыту.

Abstract: Recently, there have been significant changes in the foreign language teaching methodology in education. Today we focus on communicative orientation as a general strategy, and try to understand practical purpose of learning. It can be reflected in the tactics of teaching, first of all at the primary (school) level. The main goal of education is to develop a comprehensively competent personality who has the necessary cultural competence and is ready to be integrated into professional activities. This article considers the game as a teaching method aimed at the formation and training skills necessary for psychological and personal development of students, as well as a means of forming abilities for education and learning.

Key words: game, a game method, teaching foreign languages.

Аңдатпа: Айнулар Жапонияның байырғы этникалық тобы болып табылады және Хоккайдо аралының солтүстігінде және Ресей басқаратын Курил және Сахалин аралдарында күшті тамырларға ие. Олар 16 000 және 3 000 жыл бұрын жапон архипелагын мекендеген тарихқа дейінгі ДзEMON халқының ұрпақтары деп саналады. Жапон ұлттық мемлекетінен көп бұрын айну тұрғындары ерекше тілде сөйледі және жапон мәдениетіне тәуелсіз бірегей рухани және мәдени тәжірибелерді берді. Табиғат деген Айну наным-сенімдері бойынша олар табиғатпен үйлесімді аңшылық пен балық аулаған құдайлардың физикалық көрінісі.

Алайда, Жапонияның көп ұлтты тарихы 1868 жылдан кейін, император Мэйдзи феодалдық тәртіпті технологиялық жағынан дамыған батыс державаларымен бәсекелесе алатын орталық модернизацияланатын жапон мемлекетінің пайдасына жойғаннан кейін белсенді түрде репрессияға ұшырады. 1899 жылдан бастап Мэйдзи үкіметі дәстүрлі аңшылық пен балық аулауға тыйым салатын және айнуларды мәжбүрлеп көшіруге мәжбүрлейтін агрессивті ассимиляция саясатын жүргізді. Айну ассимиляциясы Мэйдзи үкіметінің ұлттық мемлекет құру күш-жігерінің маңызды бөлігі болды, өйткені

ол бір нәсілдік, мәдени және ұлттық бірегейлікке жол ашты. Мейдзи дәуірінде Айнуларды ауыздықтауға тырысқанымен, олар өздерінің мәдениеті мен өмір салтын қоғамның шетінен пассивті қарсылық, сананы көтеру және ұжымдық ұйымдастыру арқылы қорғады. Жапондық негізгі саясаттағы әсіре оңшыл және ультра ұлтшыл идеологияның әртүрлі көріністері жағдайында Айну ұжымдық күші олардың қоғамдық пікірталастағы позициясының өзгеруімен қатар дамыды.

Түйін сөздер : айну, ЮНЕСКО, Жапония, мәдениет, этникалық туризм, БҰҰ, Токио, социологиялық зерттеу.

Аннотация: Айны-глубоко укоренившийся коренной народ, проживающий на самом северном японском острове Хоккайдо и на Курильских островах, Сахалине, находящихся под управлением России. Считается, что они произошли от доисторического народа Дземон, который населял Японский архипелаг с 16 000 до 3 000 лет назад. Айны говорили на своем языке и унаследовали свои собственные духовные и культурные практики, независимые от японской культуры, задолго до образования японского государства.

Однако в 1868 году, после того как император Мэйдзи ликвидировал феодальную систему и построил централизованное современное государство, чтобы конкурировать с технологически развитыми западными державами, многонациональная японская нация подверглась гнету. После 1899 года правительство Мэйдзи приняло агрессивную политику ассимиляции, запретило традиционную охоту и рыболовство, а также эмигрировало айнов. Ассимиляция айнов была формой расовой и этнической дискриминации. Она проложила путь к объединению расы, культуры и национальной идентичности, сыграла важную роль в усилиях правительства Мэйдзи по созданию национального государства. Несмотря на попытки заставить народ айнов замолчать в эпоху Мэйдзи, они защищали свою культуру и образ жизни посредством пассивного сопротивления, воспитания сознания и коллективных организаций. На фоне различных проявлений ультраправых и ультранационалистических идеологий в основной японской политике, коллективная сила айнов развивалась вместе с изменением их позиции в общественном дискурсе.

Ключевые слова: айны, ЮНЕСКО, Япония, культура, этнический туризм, ООН, Токио, социологическое исследование.

Abstract: The Ainu are a deeply rooted indigenous people living on Japan's northernmost island of Hokkaido and the Russian-administered Kuril Islands, Sakhalin. It is believed that they are descended from the prehistoric Jomon people who inhabited the Japanese archipelago from 16,000 to 3,000 years ago. The Ainu spoke their own language and inherited their own spiritual and cultural practices, independent of Japanese culture, long before the formation of the Japanese state.

However, in 1868, after Emperor Meiji abolished the feudal system and built a centralized modern state to compete with the technologically advanced Western powers, the multinational Japanese nation was oppressed. After 1899, the Meiji government adopted an aggressive policy of assimilation, banning traditional hunting and fishing and emigrating the Ainu. The assimilation of the Ainu was a form of racial and ethnic discrimination. She paved the way for the unification of race, culture and national identity, and played an important role in the Meiji government's efforts to create a nation state. Despite attempts to silence the Ainu people during the Meiji era, they defended their culture and way of life through passive resistance, conscience education, and collective organizations. Against the backdrop of various manifestations of far-right and ultra-nationalist ideologies in mainstream Japanese politics, the collective strength of the Ainu developed along with their changing position in public discourse.

Key words: Ainu, UNESCO, Japan, culture, ethnic tourism, UN, Tokyo, sociological research.

Айны (アイヌ (Айну) - халықтың өзіндік атауы, сөзбе-сөз «асыл, нағыз адам» деген мағынаны білдіреді) - Жапонияның солтүстігінде өмір сүретін жергілікті халық. Кейбір жазбаларда бұл әйгілі этноним хоккайдо жеріндегі мекендеген айну диалектісінде «адам» дегенді білдіреді (әдетте оны «құдайлық болмыс» мағынасындағы «камуй» сөзімен шатастырады). Сонымен қатар , жапондықтар айнуларды «эмиси» деп атаған.

Айну халқы көптеген қиындықтарды көрген. Алайда , олардың ең бастысы ол әрине Жапон қоғамымен қарым – қатынасы мен сол ортадағы орны. Ол туралы айтпас бұрын , алдымен айну халқына қолданған заңдарды мен шараларды қарастырайық. Жапон әкімшілігі айнуларды 1997 жылға дейін халық ретінде мүлдем есептеген жоқ. Олардың құқықтары мен азаматтық рөлі ескертуге алынбай , дискриминацияға ұшыраған.

XX ғасырдың аяғында айну халқының мәдениетін , тілін дамытып, сақтау үшін белгілі шаралар

мен заңдар шығарылды. 1970 жылдардан бастап, айну мәдениеті мен тіліне байланысты орталықтар және мектептер ашыла бастады. Қазіргі уақытта осындай мұражайлар Нибутани мен Шираои қалаларында жұмыс жасап тұр. Саппоро қаласында айнуларға арналған көрмелер мен концерттер өткізілген. Айну мәдениетінің кішігірім экспозициялары Саппородағы жер асты метроларда мен көшелерде, Хитозе әуезжайында салынған. Сонымен қатар, туристік ауылдар және айнудың мәдени орталықтардың қасында өтетін көліктердің ішінде тарих, тіл және мәдениет туралы ақпаратпен қамтамасыз етілген буклеттер бар. Айнулардың мәдениетін қайтадан жаңарту және оны басқа елдерге насихаттау рөлін қазіргі уақытта ЮНЕСКО ассоциациясы өз мойнына алды[1]. Олар айну халқын әсіресе тілін «үлкен қауіп қатерге ұшыраған» тілдер тобына жатқызды. Бұның барлығы 1997 жылы «Айнулардың дәстүрлері мен мәдениеті туралы білімді қорғау және тарату» заңы қабылданғаннан кейін басталды. Бұл заң айнуларға байырғы халық статусын бермесе де, оларға өз тілі, мәдениеті мен тарихи мұралары бар мәртебесін берді. Оның арқасында кейін айну мәдениетін насихаттау тобы құрылды. Оның ең басты мақсаты - этностың дәстүрлері мен тілі туралы білімді қалпына келтіріп, басқа елдерге тарату және оны насихаттау. Қордың рөлі айтарлықтай зор болды. Оның қолдауымен айну тілінің курстары, түрлі мәдени және ғылыми іс-шаралар ұйымдастырылды[2]. 1997 жылда қабылданған заң Айну халқының өкілдеріне де, көптеген зерттеушілерге де аса ұнаған жоқ. Негізінен, сыңға алынған ең басты себеп ол мәселені тек бір тұрғыдан ғана қарастыру. Мәселен, заң тек қана мәдени және тарихи аспектілерді қарастырған. Демек те, айнулардың өздерінің ерекше құқықтары, экономикалық тәуелсіздікті мойындау және мемлекеттегі оларға деген этникалық саясатты өзгерту ең басты талаптары болған. Оған қоса, жаңа заң айну мәдениетін туристерге арналған ойын-сауық өніміне айналдырған. Этникалық туризмді дамыту әрине жергілікті билік және туризммен айналысатын адамдар үшін өте тиімді іс болды, алайда айну халқы үшін емес. Себебі, коммерциализация процесі халыққа жағымды жақтардан гөрі жағымсыз әсер етеді және этносаралық түсіністік өркендейтін қоғам құруға ықпалын тигізе алмайды[3].

Алайда, заңның кемшіліктеріне қарамастан, бұл айнуларды Жапонияның көне халқы ретінде тану үшін Токионың маңызды қадамы болды. 1990-2000 жж. БҰҰ бастаған әлемдік қауымдастықтың күшеюіне және қолдауына ие болған Хоккайдо айнулардың қауымдастығының халықаралық қызметінің арқасында бұл мәселені Жапония үкіметі қараусыз қалдыра алмады. 2007 жылы Токио БҰҰ-ның «көне тұрғындардың құқықтарына» байланысты декларациясын қабылдау инициативасын қолдады. Кейін, 2008 жылы Жапония парламентінің екі палатасы айну халқын жапонияның көне тұрғындар ретінде мойындау заңын сөссіз қабылдады. Берілген заңды жүзеге асыру және БҰҰ Декларациясында принциптер негізінде орнатылған саясатты қалыптастыру үшін, Жапония үкіметі айну саясатының болашағына арналған консультативтік кеңес құрды (Advisory Council for Future Ainu Policy). 2009 жылда өткен жиналыста айнулардағы саясатты құруда үкіметтің іс-әрекетін басшылыққа алу керектілігі талқыланды. Бұл шаралар айнуларға бағытталған саясатының өткен кезеңдегі жағымсыз эффектін түсінуге негізделген[4]. Өз баяндамасында профессор Тесса Моррис-Сузуки айнулардың дәстүрлі мәдениетін сақтап, оны қорғау және табиғи ресурстардың қолжетімділікті болуының маңыздылығын атап көрсетті. Этникалық саясаттағы шешуші рөлін Жапония Министрлер Кабинетінің бас хатшысы билік жүргізетін айну саясатын насихаттау жөніндегі кеңес (Council for Ainu Policy Promotion) атқарады. Кеңес 14 адамнан тұрады: 5 мүшесі айну халқының өкілдері, 5 адам көне халықтардың құқықтарымен айналысатын сарапшылар, 4 ұлттық және жергілікті органдардың басшылары. Кеңестің басты идеясы мен жоспары - 2020 жылға дейін Сираои қаласындағы айну мәдени мұражайы негізінде «Этносаралық үйлесімділіктің символикалық кеңістігі» кешенін құруы болды[5]. Символдық кеңістікте мұражай, дәстүрлі үйлердің экспозициясы, қолөнер студиялары, сонымен қатар мемориал (айнудың сүйектері жерленген территория) болады. Топтың басқа міндеттердің бірі – Жапонияның барлық аралдарында өмір сүретін айнулардың өмір жағдайын зерттеу, мектептерде айну тілі деген пәнін енгізу және оны әлем бойынша тарату. Онымен бірге, ассоциация «Irankarapte» атты іс-шараны енгізді. Бұл акцияда айнулардың дәстүрлерін, қолөнері мен тілін қалпына келтіруге және сақтауға бағытталған семинарлар өткізіледі.

- 2010 жылы ашылған Упопой мұражайында келесі жиналыстар мен дискуссиялар өткізілген
- 6 қыркүйек, 2019 жылы айну шараларын кешенді және тиімді ілгерілетудің негізгі саясаты
- 29 шілде 2019 жыл айну саясатын насихаттау бойынша комиссияның 1-ші отырысы
- Жобада айну халқының мәселесі жан-жақты және тиімді ілгерілету жөніндегі негізгі саясаттың жұмысы қарастырылды
- 19 желтоқсан 2018 жыл кеңестің 11-отырысы
- Жиналыста айну халқына байланысты заң өзгерістері талқыланды
- 14 мамыр 2018 жыл, кеңестің 10-шы отырысы

- 23 мамыр 2017 жыл , кеңестің 9- ы отырысы
- Айну саясатын тезірек асыру және оны заң жүзінде іске қосу үшін жиналыс өткізілген.
- 13 мамыр 2016 жыл кеңестің 8-отырысы
- 1 қазан 2015 жыл кеңестің 7-отырысы
- 13 маусым 2014 жыл комиссияның шешімі
- Этникалық келісім бойынша рәміздік кеңістікті дамытып , оны басқару және пайдалану
- 2 маусым 2014 жылы кеңестің 6-отырысы
- Айну саясатын жылжытатын арнайы тобы жиналды;
- Этникалық келісім бойынша рәміздік аренаны дамытатын әдістер қарастырылып , іске асырылды
- Айну халқының тұрмыстық жағдайын зерттеу және оған байланысты саясатты бақылау
- Айнулардың сүйектерін репарация әдісі арқылы зерттеп , сүйектердің жылын анықтады
- 26 ақпан 2014 жылы Министрлер келесі шешімге келді
- Хоккайдоның сыртында тұратын айну тұрғындарына сертификациялау әдісін қолданды
- 11 қыркүйек 2013 жылы кеңестің 5-ші отырысы өткізілді
- 31 шілде 2013 жылы министрлер ‘Этникалық келісімге байланысты рәміздік аренаны кеңейту кестесін’ құрды.
- 31 шілде, 2012 жылы министрліктер «Этникалық келісімнің рәміздік аренаның бас жоспарын» қабылдады.
- 6 шілде 2012 жылы кеңестің 4-ші отырысы өткізілді.
- 31 тамыз, 2011 жылы жаңа «Айну саясатын жылжыту жөніндегі жұмыс жоспары» құрылды.
- 24 қаңтар 2011 жылы кеңестің үшінші отырысы.
- Екі жұмыс тобы қарауды аяқтап, есептерін Кеңеске тапсырды.
- 24 тамыз 2010 жыл кеңестің екінші отырысы өткізілді.
- 11 наурыз 2010 жылы келесі екі жұмыс тобы құрылды:
- «Этникалық келісімге арналған рәміздік алаң» үшін топ
- Хоккайдо сыртындағы айнулардың тұрмыс жағдайын зерттеу жөніндегі жұмыс тобы
- 29 қаңтар 2010 жыл кеңестің 1-ші отырысы өткізілді.
- 25 желтоқсан 2009 жыл Кабинеттің Бас хатшысы Кеңесті құру туралы шешім қабылдады.
- 29 шілде 2009 жыл Айнуудағы болашақ саясат жөніндегі консультативтік кеңестің қорытынды есебі кабинеттің бас хатшысына ұсынылды[6].

Қазіргі таңда айну халқы топтардан құрылса да, жапондық қоғамымен араласып үлкен қалаларда өмір сүруде. Топтың өкілдері Хоккайдо , Саппоро тіпті Токио қалаларында өз тіршілігін көруде. Басқа жапондықтар секілді олар мектепте , университеттерде оқиды және компанияларда және экономикалық салаларда еңбек етеді. Оған көз жеткізу үшін статистика мен сандарға үңілейік. ХХІ ғасырда өткізілген социологиялық зерттеулердің көрсекіштері бойынша айнулардың үштен бір бөлігі экономиканың бірінші, 20% -ға жуығы екінші , 40% -дан астамы үшінші секторда жұмыс істейді. Дегенмен, айнулардың табыс деңгейі жапондықтардан әлдеқайда төмені болып келеді. Мысалы Хоккайдода тұратын орташа отбасының жылдық табысы 3 миллион иеннен аспайды ал Жапония отбасының орташа жылдық кірісі 4 миллион иена құрайды. Кедей және тұрмысы нашар отбасыларға Жапония мемлекеті ақшалай көмек береді. Олардың 5% - ы Хоккайдо айнулары және 2.2%- ы ғана жапондықтарды құрайды. Білім саласында да айнулар артта қалып отыр. Көрсеткіштерге сүйенсек, айнулардың 92,6% -ы орта мектептің білімін алады. Алайда, тек 25% -ы ғана жоғары оқу орындарында оқуын жалғастыра алады. Мектепті бітіргеннен соң, айнулықтар жұмыс орнын іздеуге кіріседі. Олардың көпшілігі оқуды жалғастырғысы келеді, бірақ экономикалық , отбасылық себептер немесе нашар үлгерімге байланысты бұл мүмкіндіктен айырылады. Социологиялық сауалнамаға сәйкес, 30-дан асқан айнулықтардың жартысынан көбі жоғары білім алғысы келеді және ата-аналардың 64% -ы балаларының университетте оқуын жалғастыруды армандайды[7].

Басқа мәселелерден басқа, дискриминация мәселесі әлі күнге дейін шешілмеген. 2008 жылда айну халқының өмір сүру жағдайына байланысты сауалнама өткізілген. Бұл сауалнамада жапондықтардан айнуларға қатысты қандай шараларды қолдануға болатындығын сұрады. Азаматтардың 50% -ы «адам құқығы сақталатын, қауіпсіз қоғам құру» қажеттілігін атап көрсетті. Басқа қатысушылар айнуларға білім алуға және жұмысқа тұруға , онымен қоса , мектептерде айну тілі мен мәдениетін оқыту мүмкіндіктерін іске асыру үшін шаралар қабылдану керек деп ойларын білдірді. 2016 жылғы бүкілхалықтық сауалнаманың көрсеткіштері бойынша, айнулардың көбісі дискриминацияны жұмыс орындарында, мектептерде, көршілерінен немесе болашақ жарларының ата-аналарынан көрген (экспериментке 705 айну

қатысқан)[8]. Мысал ретінде дискриминацияға ұшыраған айну өкілдерін және болған жағдайларды келтіруге болады. Саюри айтуы бойынша, күйеуінің (таза жапондық) ата - аналары олардың неке киюларына қарсы болатын. Егер ұлы айну қызына үйленсе, «үйінен қуып шығамыз және мұрагерлікті қалдырмаймыз» деп, қорқытатын. Жұмысқа тұрар кездерде де, осындай жағдайлар жиі қайталатын. Оқуды бітіргеннен соң, жас маманды ешкім жұмысқа алғысы келмеді. Оның сөзінше: « Телефон шалған кезде олар әрдайым сыпайы болып, келесі күнде сұхбатқа шақыратын. Алайда мені бетпе– бет көргенде жұмыс орны бос емес немесе бұл орынға адамды тауып алғанын айтатын». Кейін жұмыс тапқанымен де, жағдай өзгерген жоқ. Сатып алушылар және бірге жұмыс істейтін әріптестер Саюриді менсінбей, сөз тигізетін. Мина есімі айну қызы да, шығу тегіне байланысты дискриминацияға ұшыраған. Оның сөзінше, ол дүкенде киім немесе тамақ сатып алғанда, адмадар оны ұры деп есептеген. Шындықты айтқысы келген жағдайда адмадар оған сөз бермей, дөрекі сөйлейтін. Өкінішке орай ондай жағдайлар жиі кездеседі[9].

Айнулықтардың көбі өз шығу тегінен ұялады. Оның ішінде AinuArt Project тобының мүшесі КодзиЮки. Жігіттің айтуынша, жас кезінде мектепте балалар оны мазақтайтын. Кейін ол Хоккайдодан Токиоға көшіп, өзін айнуларға жатқызбайтын. Алайда, уақыт өте келе ол туған жеріне қайта оралып, болған оқиғаға басқа қырынан қарады[10]. Хоккайдағы айнуларды зерттеу институтының ғалымдарының айтуынша, дискриминация мәселесі тіпті мектеп оқушыларына да келді. Айну тамырлары бар балалар, басқа оқушылардың тарапынан психологиялық қысымға ие болады. Әсіресе тарих сабағына барғысы келмейді. Оның себебі, егер сабақта айнулардың тарихы талқыланса басқалары оны менсінбей мазақ ететін ой.

Осыған қарамастан қазіргі таңда айнуларға деген көз - қарас өзгеріп бара жатыр. Мысалы, Асахи щимбун газеті бойынша жазда өткізілген 2020 жылғы Олимпиялық ойындарда айнулар салтанатты ашу церемониясына қатысу керек болатын. Алайда логистикалық мәселелерге байланысты 2020 жылдың ақпанында олар церемонияға қатыспайды деген шешім қабылданды[11].

Соңғы 30 жылдарда Жапонияда тұратын айнулардың мәртебесі эволюцияланып, министрлік олардың бар екенін мойындады. Кейін олар этникалық топ атауына ие болып, ХХІ ғасырда ерекше мәдениеті мен тілі бар жергілікті халық деп танылды. Онымен қатар, Хоккайдодан басқа өмір сүретін айнуларға деген қызығушылық ояна бастады. Мемлекет зерттеулерге мен экспедицияларға қаржы бөліп, ат салысуда. Бүгінгі күндері мемлекет халықтың әл-ауқатын жақсарту және мәдениетін дамыту жөніндегі шараларды жүзеге асыру үшін үлкен көлемде қаражат бөледі. Әрине, оған қарамастан әлі де шешілмеген сұрақтар мен мәселер бар. Олардың ішіне айну коллективтік құқықтарын, экономикалық мәселелерді және білім беру сапасы кіреді. Сонымен қатар, айну ассоциациясы болмауын да қалдыруға болмайды. Ия, әрине, кішігірім топтар бар алайда олардың ойларын үлкен аренаға шығаратын ассоциация әлі құрылған жоқ. Соған қарамастан, соңғы бірнеше жылда айнулардың жағдайына байланысты жағымды өзгерулерді байқауға болады.

Әдебиеттер:

1. *Actual Living Conditions of the Hokkaido Ainu*. The Ainu Association of Hokkaido. URL: <https://www.ainu-assn.or.jp/english/life.html>
2. *Basic Policies*. The Foundation for Ainu Culture. URL: <https://www.frpac.or.jp/web/english/project.html>
3. *Bill Finally Recognizes Ainu as Indigenous People of Japan* // The Asahi Shimbun 2019. February 6. URL: <http://www.asahi.com/qjw/articles/AJ201902060037.html>
4. *Citizens' Alliance for the Examination of Ainu Policy*. URL: <https://ainupolicy.jimdo.com>
5. *Final Report*. Advisory Council for Future Ainu Policy, July 2009. URL: https://www.kantei.go.jp/jp/singi/ainu/pdf/090629report_e.pdf
6. *Holtan S. "Ainu HajimetaBakkari": Just Started Being Ainu. Young Ainu and Their Perspective of Their Own Identity*. URL: <https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/24206/Holtan.pdf?sequence=>
7. https://www.kantei.go.jp/jp/singi/ainusuishin/index_e.html#topics
8. *Japan to Recognize Indigenous Ainu People for First Time* // The Japan Times. 2019 February 15. URL: <https://www.japantimes.co.jp/news/2019/02/15/national/japan-recognize-indigenous-ainu-people-first-time/>
9. *Is Japan Closer to Recognizing Indigenous Ainu Rights?* // The Diplomat. 2019. February 13. URL: https://thediplomat.com/2019/02/is-japan-closer-to-recognizing-indigenous-ainu-rights/?fbclid=IwAR11XZzsiVAufV-MGJv4vPqo_2QWVxxkIY4hnC5aJ5W73ru6oVtCa9FP4Vk
10. <https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/24206/Holtan.pdf?sequence=>

10. Interview with Koji Yuki, the Leader of Ainu Art Project. URL: <https://voices.no/index.php/voices/article/view/1744/1504>

11. Japan: Eight Endangered Languages in the Japanese Archipelago / Global Voices 2009 July 5 URL: <http://globalvoicesonline.org/2009/07/05/japan-eight-endangered-languages-in-the-japanese-archipelago/>

УДК 81.13

Дүйсен Зарина Жұмәділқызы
Дуйсен Зарина Жумадилова
Duysen Zarina Zhumadilovna

М. Х. Дулати атындағы Тараз өңірлік университеті,
"Шет тілі мұғалімдерін даярлау" мамандығының 4 курс студенті
Тараз, Қазақстан
zarina.duisen@gmail.com

Исабекова Гүлнұр Болатбекқызы
Исабекова Гульнур Болатбековна
Isabekova Gulnur Bolatbekovna

М. Х. Дулати атындағы Тараз өңірлік университетінің PhD, аға оқытушысы
Тараз, Қазақстан
gulnur_taraz@mail.ru

ТЫҢДАЛЫМ СӨЙЛЕУ ӘРЕКЕТІНІҢ БІР ТҮРІ РЕТІНДЕ

СЛУШАНИЕ КАК ФОРМА РЕЧЕВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

LISTENING AS A FORM OF SPEECH ACTIVITY

Аңдатпа: Жаңартылған білім беру бағдарламасының негізгі мақсаты - оқушы алған білімді тек тыңдап, үйреніп қана қоймай, оны мектептен тыс ортада қолдана білуі және болашақта пайдасын тигізуі. Осыған орай, ағылшын тілін мектепте жетік меңгеру тыңдалым қабілетімен тығыз байланысты.

Бұл мақалада тыңдалым қабілетіне және жаңартылған білім беру жүйесіне толық сипаттама беріледі және тыңдалым қабілетін үйретудің басты қиыншылықтары анықталады. Сол қиыншылықтарды жеңу мақсатында, жаңартылған білім беру бағдарламасы аясында тәжірибелік тапсырмалар құрылады.

Түйін сөздер: тыңдалым, айтылым, семантикалық қабылдау, абстракция, аудиомәтін.

Аннотация: Основная цель обновленной образовательной программы состоит в том, чтобы учащийся мог не только слушать и учиться полученным знаниям, но и применять их во внешкольной среде и приносить пользу в будущем. В связи с этим, свободное владение английским языком в школе тесно связано со способностью к аудированию.

В этой статье дается подробное описание способностей к аудированию и обновленной системы образования, а также определяются основные трудности обучения навыкам аудирования. В целях преодоления этих трудностей в рамках обновленной образовательной программы создаются практические задания.

Ключевые слова: аудирование, говорение, смысловое восприятие, абстракция, аудиотекст

Abstract: The main goal of the updated educational program is that the student can not only listen and learn the acquired knowledge, but also apply it in an extracurricular environment and benefit in the future. In this regard, fluency in English at school is closely related to the ability to listen.

This article provides a detailed description of listening ability and the updated education system and identifies the main difficulties of teaching listening ability. In order to overcome these difficulties, practical tasks

will be created within the framework of the updated educational program.

Key words: *listening, speaking, semantic perception, abstraction, audio text*

Currently, “speech activity in foreign languages” is an urgent problem of Language Teaching. Speaking in any language - native or foreign-is a process of communication. Communication can be oral or written. In the process of communication, a person creates speech - such types of speech activity are called productive or receptive activity.

Accordingly, there are four main types of speech activity. They are: listening, speaking, reading and writing. Productive speech activity is writing and speaking, and receptive speech activity is reading and listening. Each of them can be considered as a professional communication skill.

“Speech”, “language” and “speech action”. How do they communicate with each other? Thus, in special psychological and linguistic literature, the word “speech” is often used to refer to the object of the process of “listening” or any other word that is used synonymously: “understand”, “perceive”, “audience”, “listen” [3].

It should be noted that such use indicates the identification of the authors of many works with the concepts of “speech” and “speech message” (or “speech signal”, “linguistic material”, “text”, etc.). In addition, speech was defined as “two-way, mutual communication” (I. A. Zimnyaya) as widespread and the following statement is “from a functional-dynamic point of view, oral speech is divided into listening and speech processes” (I. A. Zimnyaya). From these definitions, “listening” can be considered as an integral part of “speech”. Acting as an object of listening, speech as communication can simultaneously include listening itself. There is a clear contradiction in the interpretation of the concept of “speech” [3].

In England, three people traveled by train. As they approached Wembley station, one of the Travelers asked, “Is It Wembley?”, “No”, the second passenger replied, “Today is Thursday”. After that, the third person said: “Oh, Me too; let’s drink!” [4].

Analyzing the conversation, we can say that listening is one of the most important and at the same time independent skills of speech activity. E. N. Solovova notes specific communication situations in which we are faced with listening as a completely independent type of speech activity. This happens when we listen:

- various ads,
- radio and television,
- different instructions,
- lectures,
- stories of interlocutors,
- performance of actors,
- the interlocutor in a telephone conversation, etc. [5].

The term “listening” refers to the student’s ability to hear speech. The term was proposed by the American psychology researcher Don Brown in the 1930s in his work teaching auditory English. In his writings, for the first time, he described listening as the most complex speech skill to understand foreign speech. This skill is based on the phenomenon of probability prediction and is closely related to such mental phenomena as perception, recognition, understanding of speech signals, listening to speech [6].

In Kazakhstan, the term “listening” has been used since 1964. Since that time, the active development of problems related to learning to listen began. Such close attention of researchers to the listening process can be explained by the fact that in the methodology of teaching a foreign language, the teaching of auditory perception of speech was and remains a priority direction. Well, in Russia, for the first time this term was used by Associate Professor of Moscow State Pedagogical University M. Toreza [7]. He defined the basic principles of listening:

- 1.Strive for continuous understanding of Sound speech.
- 2.Gradually equalize the pace of speech in a foreign language with the pace of speech in a native language.
- 3.Use different texts when listening instead of repeating the same thing several times.

Z. A. Kochkina defined listening as “the process of perception and understanding of audible speech”. A more detailed definition of the term “listening” was proposed in the work of G. V. Rogovoy and I. N. Vereshchagina - as an understanding of what is perceived by hearing through speech, which is perception, thinking, mnemonic activity. “Perceptual - because perception, perception, perceptual perception are carried out; mental-because its execution is associated with the basic operations of thought: analysis, synthesis, induction, deduction, comparison, abstraction, refinement, etc.; mnemonic-because the selection and assimilation of information signs, image formation, recognition, recognition occurs as a result of comparison with the benchmark stored in memory” [7]. In our opinion, the definition of the term “listening” by D. Schiringer is “complex thought process of speech perception, recognition, accompanied by active processing of the information received, depending on the linguopragmatic experience of the auditor and the assessment of the perceived information in internal speech” [8]. D. M. Schiringer, in contrast to the above researchers, draws attention to the dependence

of listening on the linguopragmatic experience of the recipient.

K. Ronald and H. Roskelli defined listening as an active process consisting of such components as forecasting, hypothesizing, testing, correcting, generalizing [8]. It has proven that these components are also inherent in reading and writing. According to the researchers, listening is a two-way process consisting of the following stages:

1. acceptance.
2. coding.
3. understand.

From the point of view of the theory of speech activity, listening is the process of perception and understanding of speech. Psycholinguist I. A. Zimnyaya identified the following characteristics of listening as a type of speech activity:

- listening carries out verbal and direct communication, which is a reactive and receptive type of speech activity in the process of communication;
- the main type of listening is internal, uneven [3].

So, many domestic and foreign scientists were engaged in the development of listening skills. N. I. Jinkin, I. A. Zimnyaya, A. A. Leontiev and others identified the mental processes that underlie listening as a speech-thinking activity. Domestic scientists have identified the specificity of listening as a type of speech activity (M. J. Weisburd, N. I. Gez, I. D. Morozova, E. G. Pogosyan and others) identified the difficulties that arise in the process of auditory perception and understanding of Foreign Language Speech and ways to overcome them (N. V. Elukhina, identification number Morozova, etc.), described the main types of listening (I. L. BIM, I. A. Dehert, etc.), and now developed exercises for teaching listening (N. I. Gez, N. V. Yelukhina, etc.) and methods for monitoring the formation of this skill (M. E. Brugina, P. V. Sysoev and others), developed the theoretical foundations of the content and structure of teaching aids for students on teaching listening (I. V. Yelukhina in the history of the Russian language. Some researchers also dealt with the problems of interaction of listening with other speech activities, in particular listening and speaking, listening and reading (I. A. Dehert, I. A. Zimnyaya, etc.) [9]. Foreign scientists paid a lot of attention to this problem: (M. Arendt, U. Klagge, J. Lochergang, S. Marunyak, I. S. Schwetrdtfefer, H. I. Stummhofer, A. Wilau).

Here are some ways scientists can:

Listening skills develop only in the process of auditory perception of speech. In addition, it is necessary to understand speech at different rates, with different intonation designs and with different levels of correctness (G. V. Rogova) [7];

As one of the units of perception, a sentence is not understood by analyzing and then synthesizing the words that compose it as a result of recognizing information signs. An information sign is considered intonation because it has “perceptible properties”, thanks to which the auditor can break down speech into syntactic blocks, understand the relationship of parts of a phrase, and therefore reveal the content (Ni Gez) [10].

The success of listening depends on the meaning of the “operational unit of perception”, which is closely related to the mechanism of auditory memory. The process of understanding the audiotex, the ability to interpret it (V. M. Filatov) depends on the ability to remember the perceived parts of speech [11].

Thus, listening is an effective tool for the further development of not only communication skills, but also other important skills for students, the development of critical thinking, the development of universal learning activities, motivation to learn, acquire new skills, as well as further development and improvement of the student's personality. They are able to study the traditions and features of a foreign language, compare native and foreign languages in many aspects[12].

Listening is closely related to other speech activity skills. For example, the development of speech skills cannot be carried out without listening skills. Speaking and listening are two interrelated aspects of oral speech. Comparative characteristics of speech and listening allow us to expand the general psychological parameters. Both types of speech are characterized by the presence of complex mental activity, which is based on the mechanism of internal speech and prediction. The main difference between these two processes is that their last syllables are the formation of speech for speech and the perception of speech for listening. At the beginning of learning a foreign language, phonemic hearing in the native language is formed, and the formation of phonetic hearing in a foreign language depends both on the articulation properties of sounds in a foreign language and on the sound system of the native language. Therefore, long passive listening, which is not supported by external speech experience, can lead to distortion of auditory images and prevent the appearance of acoustic-articulatory signs. “To learn to understand speech, it is necessary to speak, and how your speech is perceived, evaluate your understanding. Understanding is formed in the process of speech, and speech is formed in the process of understanding” [3]. “Listening” is not only the perception of the message, but also the preparation of a response to what is heard in the inner speech. Listening prepares speech, speech helps to form the auditory perception of

speech” [3].

Listening is also related to reading. Both of them perform the function of a receptive type of speech activity when perception - understanding occurs - active processing of information received from speech messages - when listening through the auditory channel, when reading - through the visual Channel [13].

There is also a connection between listening and writing.

Dictation may be an old method, but it is very effective in improving our listening and writing skills. Dictation is a simple exercise in which you need to listen to English and try to convey it in writing without mistakes. Thus, dictations improve listening and spelling skills, help enrich vocabulary with new words and learn new grammatical structures.

In general, there are two main methods of teaching foreign languages: direct and indirect. An indirect method is teaching a foreign language that students want to learn using their native language.

The direct method is also known as the natural approach. This method was developed in the 1950s as a response to the grammatical translation method and has been widely used since then. This is a kind of immersion method, which means that you are learning a language only by listening and talking to the language you are trying to learn. In addition, it is believed that during the lesson, students repeat the path of mastering the unconscious and imitated native language.

So, the direct method is to teach the language without the use of dictionaries and grammatical structures. It is difficult for students to listen and understand sounds, because they must quickly distinguish speech sounds, remember when they hear a word, phrase or sentence, and recognize them as a unit of meaning. When students start learning this language, they can do it easily and naturally in their own language [14].

1. Auditory understanding of the text can be ensured when the teacher uses the material learned by the students. However, this does not completely eliminate the difficulties of listening, students need experience in listening and understanding in order to be able to overcome three types of difficulties: phonetic, lexical and grammatical [14].

2. Difficulties due to the conditions of the hearing. These include extraneous noise, interference, poor acoustics, for example, typical for railway stations, where sometimes it is impossible to understand the essence of notifications even in your native language. If the source of speech is visible, then the percentage of auditory comprehension of speech will be much higher than its visual absence. Facial expressions, gestures, lip movements and simple eye contact contribute to a better understanding of speech. If the teacher does not use cassettes in the classroom, even if the teacher is a native speaker and fluent speaker, his students are unlikely to be ready to understand oral speech outside the classroom. However, even if the source of speech is visible, listeners may face objective difficulties.

3. Difficulties associated with the individual characteristics of the source of speech. In this case, it is very important that students can listen to the voices of men and women in a foreign language. Therefore, in all modern audio materials, texts are read by both men and women.

4. Linguistic difficulties in the process of listening. It is the level of linguistic difficulties that considers the last group of typological difficulties in listening, which includes difficulties related to the linguistic features of the perceived material. Such difficulties include the use of many unfamiliar vocabulary, idiomatic expressions, colloquial formulas, special terms and abbreviations.

Table 1. Characteristics of types of listening

№	Types of listening	Listening skills
1	Listening by understanding the main content	Understand the purpose of the general / audio text; understanding the subject/ type of text/ situation; determine the conversation participants / speaker / speaker status; understanding the subject of sound text; separation of basic information from minors and storage in memory; identify the most important facts.
2	Listening to information with selective understanding	Get the information you need from your speech message; highlighting facts and examples according to the questions;
3	Full understanding of content	Full and accurate understanding of the content of the speech message; definition of the logic of presentation or proof of information (chain of facts, events);

		understanding the interdependence between facts, causes, events, etc;
--	--	---

In foreign methodological literature, along with the above terms, a separate type of listening is distinguished as “interactive listening” (or “spoken listening”) - listening as a component of oral communication. This type of listening is used in indirect (for example, telephone conversations) or direct communication between two or more interlocutors, each of whom acts alternately as a speaker or listener. “The skills inherent in this type of listening include the ability to actively achieve understanding: verbally respond to obstacles that arise in the listening process, re-ask, ask clarifying questions, ask for repetition, explain, express thoughts differently, that is, repeat what has been said” [15].

In the learning process, it is necessary to pay attention to the development of all these types of listening. Students should learn to independently choose the strategy of perception of the text, depending on the communicative intention/communicative task and the characteristics of the audio text. Also, in the structure of skills and abilities that ensure the mastery of various types of listening, along with specific skills and abilities, there are skills common to all types (for example, probabilistic forecasting, the ability to distinguish basic information from secondary, etc.).

It is important to note that mastering listening is one of the most difficult tasks in learning a foreign language. This requires purposeful, systematic work and a lot of experience in auditory comprehension. Only the constant inclusion of listening tasks in the educational process can give real results.

When working with audio materials, students develop the ability to work on several speech skills at the same time. Thus, listening is an independent type of speech activity, during which the intensive work of all mental processes takes place, and it is necessary to purposefully train this type of speech activity, taking into account its specificity and complexity of mechanisms.

References:

1. N. I. Gez, M. V. Lyakhovitsky, A. A. Mirolubov, S. K. Folomkina, S. F. Shatilov. *Methods of teaching foreign languages in high school. Moscow “Higher School” 1982, p.219.*
2. Zimnyaya I. A. *Psychological aspects of teaching speech in a foreign language. M., 1985 – 24p.*
3. Brown D. *Teaching on principles: an interactive approach to language pedagogy. (2nd edition.)- London: Longman, 2004. - P.249.*
4. Solovova E. N. *Methods of teaching foreign languages. The main course of lectures. 3rd edition, Moscow “Enlightenment”, 2005 - pp. 129-131; 125-127.*
5. Kochkina Z. A. *Listening as a process of perception and understanding of Sound speech // foreign languages in Higher School. 1994. № 1. pp. 18-28.*
6. Rogova G. V. and Vereshchagina. N. *Methodology of teaching English at the primary stage in secondary school. M.: Enlightenment, 1988-P 117.*
7. Sineva Yu. O., Krapivkina O. A. *Teaching listening at the initial stages of teaching a foreign language. Bulletin of irgtu No. 10 (105) 2015-P.246.*
8. Kotlova A. E. *Formation of listening skills of students in the process of using video materials-9-10p. 2000.*
9. Gez N. *The role of communication situations in teaching listening and speaking // foreign languages at school. 1982. No. 5. 32B.*
10. Filatov V. M. *Theory and practice of early learning of foreign languages [text] / Filatov V. M., Filatova G. E.; General Ed. V. M. Filatova; Ros. ACAD. education. South. section. Education. Center “anion”. Rostov N / D.: anion, 1999. - 383 P.*
11. Galskova N. D. *Modern methods of teaching foreign languages teacher’s manual: practice. the benefits /N. D. Galskova. - Moscow: ARCTI, 2004. - 192 P; 148p.*
12. Irene-Anna N. Diakida, Polixeni Stilian, Christina Karefillida, Panayota Papageorgiu. *The relationship between auditory comprehension when reading different types of text at an increased level of academic performance. Copyright since 2005 Taylor & Francis Inc. Pp. 56-57.*
13. Rogova G. V. *Methods of teaching foreign languages, 1983. - p. 13. p.151.*
14. Galskova N., D. Gez *Theory of teaching foreign languages: Linguodidactics and methodology: publishing Center “Academy”, 2004 – 135 P.*
15. Shchukin A. N., Frolova G. M. *Methods of teaching foreign languages. Moscow publishing Center “Academy” 2015. 181-182p.*

УДК 81.13

Ержанқызы Асылжан

Ержанқызы Асылжан

Yerzhankyzy Assylzhan

"Шет тілі мұғалімдерін даярлау" мамандығының 4 курс студенті, М. Х. Дулати атындағы Тараз өңірлік университеті, Тараз, Қазақстан
erzhankyzy2002@gmail.com

Исабекова Гүлнұр Болатбекқызы

Исабекова Гүлнұр Болатбековна

Isabekova Gulnur Bolatbekovna

М. Х. Дулати атындағы Тараз өңірлік университетінің PhD, аға оқытушысы
Тараз, Қазақстан
gulnur_taraz@mail.ru

ОҚЫТУДЫҢ БАСТАПҚЫ КЕЗЕҢІНДЕ ОҚУ ТЕХНИКАСЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ ТЕХНИКИ ЧТЕНИЯ НА НАЧАЛЬНОМ ЭТАПЕ ОБУЧЕНИЯ

FEATURES OF THE FORMATION OF READING TECHNIQUES AT THE INITIAL STAGE OF TRAINING

Аңдатпа: Ақпараттық технологияларды пайдалана отырып оқытудың орта кезеңінде ағылшын тілінде оқу дағдыларын қалыптастырудың теориялық және практикалық аспектілеріне арналған. Зерттеудің мақсаты- оқушылардың ағылшын тілінде оқу техникасын оқыту процесінің теориялық негіздерін бөліп көрсету және оқушылардың ағылшын тілінде оқу дағдыларын дамытуға бағытталған жаттығулар жиынтығын әзірлеу. Бірінші тарауда оқушылар ағылшын тілінде оқу техникасын оқытудың теориялық аспектілері мен әдістеріне арналған. Екінші тарау оқушылар ағылшын тілінде оқу дағдыларын дамытудың практикалық аспектісіне арналған.

Кілт сөздер: ағылшын тілі, оқу, дағды, әдістеме, оқушы.

Аннотация: Посвящен теоретическим и практическим аспектам формирования навыков чтения на английском языке на среднем этапе обучения с использованием информационных технологий. Целью исследования является выделение теоретических основ процесса обучения технике чтения на английском языке учащимися, и разработка комплекса упражнений, направленных на развитие у учащихся навыков чтения на английском языке. В первой главе учащиеся посвящены теоретическим аспектам и методам обучения технике чтения на английском языке. Вторая глава посвящена практическому аспекту развития навыков чтения, учащихся на английском языке.

Ключевые слова: английский язык, чтение, навыки, методика, ученик.

Abstract: Devoted to the theoretical and practical aspects of the formation of reading skills in English at the middle stage of training using information technologies. The purpose of the study is to highlight the theoretical

foundations of the process of teaching students the technique of reading in English and develop a set of exercises aimed at developing students' reading skills in English. The first chapter is devoted to theoretical aspects and methods of teaching students reading techniques in English. The second chapter is devoted to the practical aspect of developing students' reading skills in English.

Key words: English, reading, skills, methodology, student.

Reading is a receptive type of speech activity. In it, the content plan (about the text) and the procedural plan (how to read and voice the text) are distinguished. In substantive form, the result of educational activity will be the understanding of reading; in procedural-the learning process itself, that is, the relationship of graphemes with phonemes, the formation of holistic ways of recognizing graphic signs, the formation of internal speech hearing, the translation of external speech, the reduction of internal speech and the establishment of a direct connection between the “semantic” and “graphic” complexes. This is expressed in reading aloud and spontaneously, slow and fast, with full understanding or general coverage [1, p.171].

In other words, learning to read consists of learning reading techniques and reading comprehension. The concept of “reading technique” is built on students' mastery of letter-sound relationships, the ability to combine the perceived material into semantic groups (syntagmas) and correctly design them intonationally. S. K. Folomkina, in turn, uses the technique of reading official language information (letters, letter complexes, punctuation marks, grammatical signs, etc.). B.) proposes to be considered as a set of techniques that provide perception and processing, and in mature reading, readers perform unconsciously, without the participation of voluntary attention. In addition, reading technique is proposed to understand the complex of methods of perceptual processing of the perceived material inherent in a particular type of Reading [2, p. 303].

R. K. Minyar-Beloruhev identifies three main components of the training technique:

1. Visual representation of the unit of speech.
2. speech-Motor Image of the speech unit.
3. Meaning [3, p.143].

According to V. M. Filatov, mastering the reading technique involves mastering, in addition to the native language, a system of graphic signs, sound-letter and alphanumeric relations, the formation of syntagmatic reading skills [4, p.280].

At the beginning of learning a foreign language, students do not have auditory and speech images of material in a foreign language (words, sentences, etc.) [5, p. 205].

If the teaching of reading techniques begins from the very beginning of learning a foreign language, then students should connect not only letters and sounds, but also sound-letter connections with the semantic meaning of what they read. This, in turn, creates additional difficulties for them. To overcome them, a course of oral introduction, the accumulation of the necessary and sufficient foreign language speech material, the formation of auditory-speech-motor images of oral speech in a foreign language and thereby the elimination of some difficulties in the process of connecting letters and sounds of a foreign language is often carried out [6, p. 290].

According to Z. I. Klychnikova, the essence of verbal progress is that students begin to read when the articulation of sounds, syllables, words and even small phrases develops [7, p. 37].

In turn, the following scientists G. V. Rogova and I. N. Vereshchagina, based on the peculiarities of reading in English, noted that preliminary oral elaboration of educational material helps to eliminate some difficulties that interfere with understanding the content. In other words, verbal progress helps in a meaningful way, that is, students must understand what they are learning, but in the case plan, it does not actually help [8, p.183]. Thus, conducting an oral introductory course does not guarantee successful mastery of the technique of reading in English.

Mastering reading in English always causes great difficulties for students, caused by the graphic and spelling features of the English language. The fact is that the spelling system of the English language uses 26 letters, 146 graphemes (letter combinations), which give 46 phonemes. Thus, the English alphabet creates many difficulties for students whose native language is Russian due to the differences between the alphabets of these two languages. Of the 26 pairs of English letters, only four can be considered similar in meaning and form to the corresponding letters of the Russian alphabet. This Is K, K, M, T. a completely new letter for students: the letters B, b, D, d, F, f, G, g, h, L, l, I, i, J, j, N, n, Q, r, r, S, S, T, A, A, B, C, C, E, o, P, P, Y, Y, x, x are located in both languages, but they are read differently. Thus, the most difficult are the letters. Therefore, it is necessary to note the features of the new letter, what sound or sounds it conveys in English, and its correspondence or inconsistency in Russian [8, pp.182-183].

G. V. Rogova and I. N. Vereshchagina also note the great difficulty in reading vowels, combinations of vowels and some consonants that are read differently depending on the arrangement of words. Also, when teaching

students to read, it is necessary to master the Basic Rules of reading, which include: reading vowels in open and closed syllables and with an accent before “r”; his, EA, ay, ai, oy, oo, ou, ow; consonants s, K, g, ch, sh, th, ng, ck and combinations such as -tion, -sion, -ous, -igh. Students should be taught to read words that are written differently and read the same way: sun-son, two-too, write-right, sea-see, eye-I, etc. [8, p. 183].

It should be noted that most of the words in English are not read according to the rules, which forces students to remember many reading rules and exceptions from them. After all, the fact of choosing how to read this or that word, which involves remembering a certain rule or sound-letter correspondence, takes a certain time, and sometimes a significant amount of time, and therefore slows down the pace of reading, or rather, does not allow the student to quickly and accurately establish sound-letter coincidences and thus master the reading technique at a very high level [9, p. 293].

This situation is typical for mastering reading techniques even in the 7th grade [9, p.193]. As noted by G. V. Rogova and I. N. Vereshchagin, the 7th grade is allowed up to 2% of unfamiliar words interpreted or understood by assumption in materials of a reference Nature, and the speed of reading aloud is at least 250 printed characters per minute [8, p.172].

As noted by G. V. Rogova and I. N. Vereshchagina, teaching to read words that do not obey the rules can be carried out:

- will be based on words with a similar sound that are read according to the rules. Words that do not comply with this rule, but with the same sound, are included in these words, such as duck, run, jump, son, mother;
- [u:]: using partial transcription by highlighting the corresponding letters that give the given sound, such as too, school, fruit, ruler, blue, two, do;

- using full transcription such as autumn ['o: tm], daughter ['do: ta];

- by analogy, for example, children can read the words positive, night, they must read the word new light. Or brought-thought, ring-bring, drink-think. In this case, you can use the board and replace the letter that changes the meaning of the word: the first letter changes to r — ring, the letter B — bring is assigned. In all cases, it is advisable for students to read first so that students can read consciously; you can read after the teacher or announcer. In this case, the assimilation of reading such words occurs based on imitation.

Next, students begin to read phrases and sentences, and therefore correctly decorate them [10, p.181].

When the reading technique is insufficiently formed, all three components of reading (visual image of the speech unit, speech Motor Image of the speech unit, meaning) are consistently involved in the learning process. Even when reading the text to themselves, people who do not read well tend to move their lips while saying what they read. Without being mentioned, they do not have the stage of understanding [10, p.144].

E. N. Solovova formulates the following tasks of the teacher when forming the reading technique:

- go through the intermediate stage of speech as soon as possible and establish a direct correspondence between the graphic image of the speech unit and its essence;
- consistently increase the unity of the adopted text and bring it to Syntagma at least by the end of the first year of study;
- formation of normative reading at an acceptable pace, observing the norms of emphasis, pause and intonation [10, p. 144].

1. learning to read in English lessons

The formation of reading skills and abilities is one of the most important components of the process of teaching a foreign language at all stages. Reading refers to receptive forms of speech activity, is included in the sphere of communicative and social activity of people and provides a written form of communication in it.

It is known that reading is the initial stage of learning. It is aimed at the formation of students' abilities to read techniques in a foreign language, in particular, the following:

- fast setting of sound letter matches;
- correctly voice the graphic representation of a word and relate it to its meaning, that is, to understand/internalize what is being read;
- reading by syntagms, combining words into certain semantic groups;
- reading texts based on familiar language material at a natural pace;
- expressive reading of the text with hearing, correct accent and intonation;
- fast setting of sound letter matches;
- correctly voice the graphic representation of a word and relate it to its meaning, that is, to understand/understand what is being read;
- reading by syntagms, combining words into certain semantic groups;
- reading texts based on familiar language material at a natural pace;
- expressive reading of the text is auditory, with the correct accent and intonation.

You can effectively solve the tasks set using modern teaching technologies that take into account the needs

of students, their psychological age characteristics in the organization of the educational process.

It is necessary to consider some psychological characteristics of their students. Primary School Age covers the period from 6 to 10 years. In psychological research, Leontieva A. N., Elkonina D. B., Vygotsky L. S., Mukhina T. K. and others noted that at this time the course of students' mental processes changes radically. There is a change in the leading activity: the learning activity is transferred to the game, although the game activity still plays an important role. A positive attitude to the teaching is formed; the cognitive motives of the teaching are strengthened.

Cognitive processes develop. Perception becomes manageable, more precisely, fragmented, deliberate, and the relationships between analysis and synthesis are clearly distributed. The proportion of voluntary attention increases, it becomes more stable. The development of intellectual operations is underway: comparison, generalization of orientation, classification, coding, and transition from visual-visual to verbal, critical thinking. The share of productive actions of thinking increases. Mnemonic activity is improved. The amount of memory increases. Logical memory, productive methods of memorization are formed.

Based on the above features of the mental processes of their students, it is possible to formulate pedagogical requirements for the organization of the process of teaching reading in a foreign language in elementary school.

1. Practical orientation of the educational process:

- formulate specific communicative-argumentative tasks and questions aimed at solving practical problems and problems that allow not only to acquire new knowledge and skills, but also to understand the content and meaning of what is being read;

- mandatory highlighting of the period of study of hard speech (term D. B. Elkonin) in the system of teaching reading techniques in a foreign language, which contributes to strengthening the skills of articulation and intonation, phonetically correct speech and "internal hearing".

2. differentiated approach to learning:

- taking into account the age characteristics of students, individual styles of their cognitive activity when providing new knowledge and forming skills and abilities;

- The use of analytical and synthetic exercises, tasks differentiated by the degree of complexity depending on the individual abilities of students; the choice of adequate methods for learning to read aloud.

3. Integrated and functional approach in teaching:

- the creation of learning to read on the basis of oral progress, that is, students read texts with already learned language material in oral speech; at the alphabetical stage, the acquisition of new letters, letter combinations, reading rules is carried out in accordance with the sequence of introducing new lexical units and speech patterns in oral speech.

4. Take into account the peculiarities of the native language:

- use the positive transfer of learning skills that students have or have developed in their native language;
- to minimize the interference effect of native language reading skills associated with the peculiarities of the Russian language (phonemic writing and syllabic reading) by explaining, comparing, showing ways of acting and performing abundant exercises in reading.

5. Accessibility, Accessibility and awareness of learning.

6. An integrated approach to the formation of motivation:

- A lot of attention in the lesson to perform game tasks, to act in problem situations of a communicative nature;

- the use of various visualizations that stimulate the understanding of new material, associative connections, learning rules, graphic representations of words, the creation of supports that contribute to better assimilation of intonation models of phrases.

In addition to compliance with the listed pedagogical requirements, the success of the organization of training depends on the level of professional literacy of the teacher, the level of his methodological competence, the ability to use effective methods and types of work that correspond to the purpose of teaching in the classroom.

Some examples of exercises for teaching students communicative-oriented problem tasks and reading techniques that allow them to act in situations close to real communication situations can be considered. This, in turn, contributes to increasing the motivation of the teaching and its effectiveness.

According to the degree of penetration into the content of the text and depending on communicative needs, there is reading, search, presentation and research.

When teaching their students to read, these types of Reading are subject to assimilation, and their features and interrelationships must be taken into account.

Search-view reading aims to get the most general idea of the content of the text. The student looks in the text only for information that interests him.

Introductory reading involves obtaining basic information from the text, obtaining a general idea of the

main content, understanding the main idea of the text.

Reading is carried out with an accurate and complete understanding of the content of the text, in the repetition of the information received, in the abstract, etc.

Students up to the 7th grade:

- Understanding the text based mainly on familiar speech material; guessing the meaning of individual unfamiliar words;
- determine your attitude to learning; use the information received in other types of speech activity.

In accordance with the program requirements, the formation of the technique of aloud and self-reading in the 7th grade is completed. Work on the dictionary is being strengthened, as well as on the development of mechanisms for language forecasting based on knowledge of the rules of Word formation. Different strategies are being worked out in teaching reading: with full understanding (learning to read), with understanding of the main content (introductory reading). As for viewing reading, preparation for this type of reading is special tasks: find the necessary information in the text, read it aloud, underline it, write it down.

In grades 7-8, students sufficiently master the elements of reading, introductory reading, as well as viewing reading. In addition, in the field of introductory reading, students must read and understand the main content of simple original texts, which contain unfamiliar words, the meaning of which can be guessed based on context, word formation and similarity to their native language.

Observations show that most students in grades 7-8 are not always good at reading techniques and reading comprehension. One of the reasons is insufficient attention to the development of a teaching methodology in a foreign language in now the main attention is paid to the development of oral speech skills, and the teacher involuntarily subordinates all the work on learning to solve this problem. Textbooks in foreign languages reflected a differentiated approach to teaching oral speech and reading. However, instead of completing a task in which students read the text and demonstrate reading comprehension, they are asked to read, translate, repeat the text, and answer questions throughout the text. Reading in the classroom loses its independence and becomes an attribute of oral speech, and the educational material becomes an additional incentive for the development of speech skills.

References:

1. Astafieva M. D. *Learning to read in English: A Workbook for preschool children*. - Obninsk: Title, 2001. - 112 P.
2. BIM, I. L. German. *Main course. Concept, program*. - M.: new school, 1995. - 128 P.
3. Vasilyeva T. G. *Typologization of methods for teaching elementary school students reading techniques in English* // news of the Russian State Pedagogical University. A. I. Herzen. – 2008. - No. 76-2. - P. 47-53.
4. Vinokurtseva I. G. *Methods of organizing interactive learning in the philosophy of Whole language ("language as a whole language")* // foreign languages at school. – 2005. - No. 2. - p. 69-72.
5. Eremina O. P. *Book for teachers of the English language for teaching aids for Grades 1(2) and 2(3) of a comprehensive secondary school*. / O. P. Eremina, T. I. Izhogina. - Rostov D / D, 1991.
6. Kanaeva V. M. *Book for a French language teacher for teaching aids for Grades 1(2) and 2(3) of a comprehensive secondary school*. / V. M. Kanaeva, I. N. Borisenko. - Rostov D / D, 1991.
7. Klychnikova Z. I. *Psychological features of teaching reading in a foreign language: a guide for teachers*. - 2nd edition. - M.: Enlightenment, 1983. - 207 P.
8. Lvov M. R. *Methodology of teaching the Russian language in primary grades: reading. Guidelines for students of higher educational institutions*. PED. Reading. Institutions. - M.: publishing Center "Academy", 2000. - 464 P.
9. *Methods of teaching literacy: educational and methodological manual / compost for teachers and students of pedagogical educational institutions*. T. P. Salnikova. - M.: shopping center "sphere", 2000. - 144 P.
10. *Methods of teaching foreign languages in primary and basic general education schools: a manual for students of the pedagogical college* / [V. M. Filatov et al.]: Ed. V. M. Filatova. - Rostov D / D: "Phoenix", 2

Түсіпбекова Ғалия Аутовна
Тусупбекова Галия Аутовна
Tussupbekova Galiya Autovna

«Семей қаласының Шәкәрім атындағы университеті» КеАҚ,

Семей, Қазақстан

E-mail: autovna67@mail.ru

<https://orcid.org/000-0003-2200-5614>

Қалиева С.Е.

Калиева С.Е.

Kalieva S.E

Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті

Нұр-Сұлтан, Қазақстан

ПАРАЛИНГВИСТИКАЛЫҚ АМАЛДАРДЫҢ БАҒАЛАУЫШТЫҚ СИПАТЫ **ОЦЕНОЧНЫЙ ХАРАКТЕР ПАРАЛИНГВИСТИЧЕСКИХ СРЕДСТВ** **EVALUATIVE NATURE OF PARALINGUISTIC TECHNIQUES**

Аңдатпа: Мақалада бағалауыштық мағынаның тілдік емес деңгейде, паралингвистикалық негізде бейвербалды амалдар арқылы көрініс табатын құбылыстар екендігі, бағалауыштық мағынаның тілдік емес құралдардың қатысуы арқылы берілетіндігі қарастырылады.

Сөйлеу жағдайы мен коммуниканттар қатынасында бұл тәсіл белгілі бір әлеуметтік топ үшін ақпарат алуда, бір-біріне көзқарасын білдіруде негізгі қатынас құралы болып табылады. Ал біз қарастырып отырған мәселеде дыбыстық тілмен қатар паратілдік қатынас құралдарының бағалауыш мән-мазмұнды бейнелілік, әсерлік сипатта көрсететініне ерекше мән беріледі. Вербалды және бейвербалды амалдар коммуникацияның негізгі ақпараттық, прагматикалық және экспрессивтік функцияларын орындайды. Адамның вербалды емес мінез-құлқы оның ішкі әлемін ашады, сонымен қатар адамдардың ұжымдық іс-әрекетінде көрінетін қарым-қатынастың құралы болып та табылады.

Паралингвистикалық және экстралингвистикалық амалдар ауызша қарым-қатынасты толықтырудың ерекше әдіс-тәсілдері болып табылады. Паралингвистикалық жүйе-бұл вокализация жүйесі, оның маңызды көрсеткіштері-тоналдылық, тембр, дауыстың ырғағы мен көлемі, интонациялық бояу.

Адамның сөйлеу әрекетімен қос қабылданатын қимыл-әрекет түрлері ұлттық, әлеуметтік, психологиялық, мәдени ерекшеліктерге ие болып, аксиологиялық құндылықтар қатарынан орын алатыны айқындалады.

Түйін сөздер: бейвербалды амалдар, бейвербалды коммуникация, мимикалық кинемалар, кинетикалық амалдар, бағалауыштық мағыналар.

Аннотация: В статье рассматривается, что оценочное значение-это явления, проявляющиеся на неязыковом уровне, на паралингвистической основе через невербальные приемы, оценочное значение передается посредством участия неязыковых средств. В отношении речевой ситуации и коммуникантов такой подход является основным средством общения в получении информации для определенной социальной группы, в выражении своего отношения друг к другу. А в рассматриваемом нами вопросе особое значение придается тому, что наряду со звуковым языком средства речевого общения отражают оценочное значение-содержательную образность, эффектность. Многие национальные качества сохраняются не только в языке, они проявляются прежде всего в чувствах. Слова, которую

человек не может выразить языком, передает жестами. Невербальная коммуникация, понятная многим людям, предполагает, что кинематика, существующая в пользовании всего народа, расходуется вместо причастных единиц. Тактическая коммуникация жесты национально-культурного характера, определяющие сущность доверительного восприятия информации.

Ключевые слова: невербальные приемы, невербальная коммуникация, мимические кинематики, кинетические приемы, оценочные значения.

Abstract: *The article considers that the evaluative value is a phenomenon that manifests itself at the non-linguistic level, on a paralinguistic basis through non-verbal techniques, the evaluative value is transmitted through the participation of non-linguistic means. In relation to the speech situation and communicants, this approach is the main means of communication in obtaining information for a certain social group, in expressing their attitude to each other. And in the question we are considering, special importance is attached to the fact that, along with the sound language, the means of speech communication reflect the evaluative value-meaningful imagery, effectiveness. Many national qualities are preserved not only in language, they are manifested primarily in feelings. Words that a person cannot express with language are conveyed by gestures. Nonverbal communication, understandable to many people, assumes that kinematics, which exists in the use of the whole people, is spent instead of participial units. Tactical communication gestures national-cultural.*

Keywords: *nonverbal techniques, nonverbal communication, mimic kinematics, kinetic techniques, evaluative values.*

Кіріспе

Тіл-ақпарат алмасудың, сөйлеу актісіне қатысушылардың коммуникативті мақсатына жетудегі негізгі құралы. Нақты сөйлеу актісі жағдайында коммуниканттар өздерінің мәлімдемелерін түсінікті ету үшін және сол арқылы қажетті коммуникативті әсерге қол жеткізу үшін барлық байланыс құралдарын қолданады. Бейвербалды құралдар, ең алдымен, психология, әлеуметтану және т.б. сияқты ғылымдардың зерттеу объектісі болып табылады, сонымен бірге ым - ишара мен мимиканы зерттеу - тіл білімі саласы тұрғысынан қарастырылады.

Қазіргі уақытта бейвербалды тілді зерттеудің бес негізгі бағыты бар-психологиялық, антропологиялық, социологиялық, семиотикалық және лингвистикалық.

Жалпы паралингвистика сөйлеудің тембрі мен интонациясын қарастыратынына қарамастан, лингвистер паралингвистикалық құралдардың фонациялық (темп, тембр), сөйлеу әуені, дыбыстардың артикуляциясының диалектикалық, әлеуметтік немесе идиолектикалық ерекшеліктері, кинетикалық (ым-ишара, поза, мимика), графикалық сияқты түрлерін де атап көрсетеді.

Бірақ егер вербалды белгілер, негізінен, шартты белгілер болса, ал бейвербалды белгілер, атап айтқанда ым-ишара мен бет-әлпет көбінесе сезімді, эмоцияларды, бағалау қатынастарын білдіреді, мысалы, қабақты түйю- наразылық, келіспеушілік, күмән және т.б. бағалау қатынастарын білдіретін шартты белгілер.

Паралингвистика - интонациядан басқа, тоналдылықты қамтитын вокализация жүйесі. Дауыстың бұл сипаттамалары сөйлеушінің эмоционалды жағдайын көрсетеді - ашуланып, қуанса дауыстың көтеріңкі айтылуы, ал қорқыныш, сенімсіздік білдірсе дауысы ақырындайды. Тұрақты паралингвистикалық үрдістер адамның белгілі бір психологиялық портретін, оның темпераментін, ішкі жағдайын көрсетеді.

Тілдік материалдарды зерттеу барысында бейвербалды амалдарды мынандай түрлерге бөліп жіктеуге болады:

- кинесика;
- просодика;
- проксемика.

Кинесикалық амалдар мимика, ишара, дене қалыбы сияқты ұғымдарды білдіреді. Лингвистердің зерттеулерінде кинесикалық амалдар беттің қимылы немесе мимика, ишара сияқты белгілермен анықталғанын байқауға болады. «Бет-әлпет» амалдарына маңдай, көз, қас, қабақ, кірпік, мұрын, ауыз, ерін, құлақ, тіл, тіс, таңдаймен берілетін қимылдарды жатқызуымызға болады.

Паралингвистикалық амалдар психикалық және психологиялық жағдайдың өзгеруіне әсер етуі де мүмкін. Әрине, паралингвистикалық белгілер жүйесі әңгімелесу барысында сөйлеушінің бейнесін қалыптастырады, белгілі бір әсер қалдырады. Осылайша, сөйлеудің паралингвистикалық компоненті адамдарға әсер етудің құралы ретінде де қызмет етеді.

Бейвербалды құралдар эмоционалды, этикалық және бағалауыштық мағынаны білдіре алады. Эмоционалды бағалау жағдайында сөйлеуші субъект ретінде әрекет етеді.

Зерттеу әдістері

Соңғы жылдарда паралингвистика саласын зерттеуде әртүрлі ағымдар мен мектептер пайда болды. 20-ғасырдың ортасына дейін жалпы тіл білімінде паралингвистикалық, яғни бейвербалды амалдарды зерттеу бірнеше бағытта жүргізілді.

Тіл білімінде зерттеушілер негізінен сөйлеудің жиілік диапазоны, дауыстың ырғағы, сөйлеу жылдамдығы мен ұзақтығы, әуеннің өзгеруі, дыбыстық пауза («мм» немесе «е») сияқты құбылыстар төңірегінде зерттеу жұмыстарын жүргізді.

Ұзақ уақыт бойы лингвоцентристік көзқарас бейвербалды қарым-қатынасты зерттеуде жетекші рөл атқарды, онда бейвербалды құралдар лингвистикалық критерийлер негізінде зерттелді. 20-ғасырдың 70-жылдарына дейінгі зерттеулер паралингвистикалық амалдарды болмыстың дамуының нысаны және ол қоғамдағы қарым-қатынас субъектісі ретінде әрекет етеді деген көзқараста болды.

Адамның мінез-құлқы оның психологиялық күйімен байланысты, сондықтан бейвербалды амалдар осы күйді білдіру құралы ретінде қызмет атқарады. Паралингвистикалық құралдардың негізгі мақсаты сөйлеуді толықтыру, қарым-қатынас процесіне қатысушылардың эмоционалдық, бағалауыштық реңкін таныту деп білуімізге болады. Бейвербалды амалдар ауызша хабарды нақтылауға, дұрыс түсінуге септігін тиізетін құралдар деп түсінімізге болады.

Антропоцентристік парадигма бойынша лингвистика адамға және оны қоршаған ортаға тікелей қатысты құбылыстарды қарастырады. Айналадағы болмысты, тұлғаның нақты мінез-құлқын, оның мәдениетін бейнелейтін және өмір салтын, дүниетанымын айқындайтын тіл екендігі анық.

Коммуникацияда көбінесе берілетін ақпарат мимикамен, ым-ишаратпен қабаттаса жүзеге асады. Яғни айтқанды немесе тыңдағанымызды толықтыратын бейвербалды амалдар коммуникацияның құралдары екендігін байқау қиын емес. Мысалы: - *Өй, осының өзі мәдениетсіз,- дейді Зайкүл міз бақпай, бетін тыжырайтып.* - Қызға кісі өстіп дөкір сөйлей ме екен? (Ө.Нұршайықов).

Дене тілінің коммуникация құралына айналуында адамның дене мүшелерінің бәрі де қаытсады дей аламыз. Сөйлеу барысында дене тілі қабаттаса қолданылып жататынына кей жағдайда мән бере қоймаймыз. Коммуникациялық қатынаста тек ауызша сөйлеумен ғана шектелмей көз, мұрын, қол, тіл сияқты дене мүшелерінің қатарласа қимылдауы арқылы сұхбаттасушының ойын да түсінуге болатынын байқауға болады. Сондай-ақ, коммуникацияның бейвербалды амалдарына қарап отырып, адамның ұлттық ерекшеліктерін де байқауға болады.

Әртүрлі халықтар арасындағы бірдей қозғалыс немесе бірдей қимыл әр ұлтта мүлдем басқа мағынаға ие болуы мүмкін. Ұлттық мәдени танымға байланысты бір халықтың бейвербалды тілі екінші ұлттың бейвербалды амалдарынан ерекшеленеді.

Мысалы, күлу, күлімсіреу әр халықтың этикет ережелеріне байланысты әртүрлі мағына беруі мүмкін. Қазақ ұлттық мәдени танымында қарым-қатынас кезінде шамадан тыс күле беру жағымсыз әрекет ретінде танылады. Ал ағылшындарда ол коммуникация кезінде агрессивтіліктің жоқтығын, сыпайылықтың нышаны ретінде жұмсалатын ишарат екен.

Вербалды қатынаста сөзбен тек бір тілдік фактілерді жеткізуге болатын болса, ал көңіл-күйді, эмоцияны білдіруде бейвербалды құралдардың алатын орны ерекше. Бағалауыштық мағына білдіру де бейвербалды амалдар арқылы жүзеге асады деп толық тұжырым жасауымызға болады.

Паралингвистикалық амалдардың өзі адамның қарым-қатынас жасауда әр алуан мүмкіндіктерін дамытуға ықпал етеді. Әңгімелесушінің көңіл-күйін, оның сізге деген көзқарасын және талқыланатын мәселені түсіну, шындықты жалғаннан ажырата білу, қарым-қатынастағы кедергілерді жою үшін бейвербалды амалдарды зерттеу, түсіне білу өте маңызды деп есептейміз.

Талқылау

Бағалауыштық мағынаның тілдік емес деңгейде, паралингвистикалық негізде бейвербалды амалдар арқылы көрініс табатын құбылыстар екендігін, бағалауыштық мағынаның тілдік емес құралдардың қатысуы арқылы берілетіндігін жиі кездестіреміз.

Сөйлеу жағдайы мен коммуниканттар қатынасында бұл тәсіл белгілі бір әлеуметтік топ үшін ақпарат алу мүмкіншілігінде, бір-біріне көзқарасын білдіруде негізгі қатынас құралы болып табылады. Ал біз қарастырып отырған мәселеде дыбыстық тілмен қатар паратілдік қатынас құралдарының бағалауыш мән-мазмұнды бейнелілік, әсерлік сипатта көрсететініне ерекше көңіл аудардық.

Осы негізде жазылған еңбектерге қатысты зерттеулерге Ә.Қайдардың, М.Мұқановтың, С.Татубаевтың, С.Бейсембаеваның, М.Ешимовтың, Ж.Нұрсұлтанқызының, Б.Ғ.Тамаеваның еңбектерін атауға болады. Б.Ғ.Тамаеваның айтуынша, «паралингвистикалық белгілердің пайда болуы адамзаттың қалыптасу мен тілдік қарым-қатынастың пайда болуымен келе жатқан ежелгі құбылыс. Адамдар арасындағы қарым-қатынаста белгілі бір ұғым-түсініктерді жеткізу мақсатында қарым-қатынас мазмұнын толықтыра түсетін, ауызекі сөйлеу үрдісінде адамның дене қимылдары арқылы орындалатын қосалқы мазмұн – паралингвистикалық белгілер болып табылады» [2, 51-52-б.].

Сондай-ақ Б.Момынова мен С.Бейсембаеваның авторлығымен жарық көрген ым мен ишараттың сөздігін де осы мәселені зерттеп-тануға арналған пайдалы еңбек ретінде атауға болады. Авторлар сөздікте ым мен ишараттардың мағынасын ашуға, олардың ұлттық-мәдени ерекшеліктерін тереңірек түсіндіруге, адамның дене мүшелерінің қатысымен белгілі бір ойды білдіру мүмкіндігінің молдығын анықтауға тырысқан. Бұл еңбекте бейвербалды амалдар жинақталып, олардың түсіндірмелері көрсетілген [3].

Зерттеу нәтижесінде тілшілер вербалды емес құралдардың бірнеше жолмен берілетіндігін айқындады. Біріншіден, бейвербалды амалдар бір сөзбен беріледі. Мысалы, күлімсіреу, тыржию және т. б. *«Қазаққа қандай қызмет қылғаныңды білеміз» дегендей Балташ **тыржиып**, теріс қарады* (Ж.Аймауытов). Екіншіден, фразеологиялық бірліктермен де беріледі. Г. Смағұлова жалпы дене қимылына негізделіп жасалған тұрақты тіркестер түрін «кинетикалық» фразеологизмдер деп атап, оған бұндай тұрақты тіркестер қатарына теріс қарау, бармағын тістеу, қабағынан қар жауу, екі көзі шарасынан шығу, мұрнын көкке көтеру, мұрнын тыржиты, санын сабалау, бас изеу, желкесін қасу, білегін сыбану, тісін қайрау, басын шайқау сияқты адамның іс-әрекетін, қимылын бейнелейтін фразеологизмдерді жатқызады [4: 62-63]. Мысалы, *Бүркітбайдың бар құқайына төрт жылдан бері шарасыз көніп келе жатқан жесір әйел бір ауыз қарсы сөз айтпастан, тағы да **бас изеп**, есіктен шығып кетті* (Ә.Нұршайықов). Мен: *«Рахмет»,- деп **басымды идім*** (Ә.Нұршайықов). *Міне, сондықтан бұл жолы да мен қызға ризалығымды ыммен білдіріп, **басымды изедім*** (Ә.Нұршайықов). *Менің мұныма Меңтай амалсыз жымып, ақырын ғана **бас шайқады*** (Ә.Нұршайықов).

Қазақ тілінде оң, теріс, болымды, болымсыз, жағымды және жағымсыз бағалауды білдіретін паралингвистикалық амалдар қызметіне тілшілер де көңіл аударды. Мысалы, жағымды бағалауды адамның іс әрекетіне риза болғанда, құптағанда бас изеу, алақанын шапалақтау, бетінен сүю, бас ию, арқасынан қағу, бас бармақты жоғары көтеру (өте жақсы, тамаша, керемет мағынасында), жақсы көріп еркелеткенде басынан сипау, иығынан қағу сияқты паралингвистикалық белгілер білдірсе, жағымсыз бағалауды бас шайқау (ренжу, көңілі толмау), бетін теріс бұру (жақтырмау, жек көру), ала көзімен қарау (көңілі толмау), мұрнын тыржиты (жаратпау) арқылы беріледі: *–Бис!Бис!- деп қыздар қол соқты. Зайкүлдің өзі де мәз болып, **алақанын қоса шапалақтады*** (Ә.Нұршайықов). *Бұнысын Мағаш мақұлдап, **бас изеді*** (М.Әуезов). *«Қазаққа қандай қызмет қылғаныңды білеміз» дегендей Балташ **тыржиып**, теріс қарады* (Ж.Аймауытов). – *Қалқам-ай! Көрмегенді көрген екенсің ғой. – деп таңдайын қағып, **басын шайқады*** (Ж.Аймауытов). – *Рас, біздің кітап, -деді **басын ықыластана изеп қойып*** (Ә.Нұршайықов). *Әжімі қалың, кең жүзі аппақ боп, екі көзі жасқа толыққырап, қанталай қызара түсіп, Тәкежанды **қатты атып қарады*** (М.Әуезов). *Шешем бұртиып,біраз қасымда отырды. Содан кейін дауысын жұмсартып, **басымды сипады***. (Ә.Нұршайықов). *Сонсоң мен **сұқ саусағымды шошайтып, аспанды нұсқаймын** да, **бас бармағымды көрсетемін***. Мұным - *«Мақаламды редактор оқып, жақсы деп айтты» дегенім* (Ә.Нұршайықов). – *Ия, солай ма еді? – деп ыңырсып, баласына **ала көзімен бір қарап**, Музей апаның өңі бұзылып кетеді* (Б.Момышұлы). *Көпшілікке қол қусырып тұрып: «Ассялам алейкум, аталар» деп әр сөзді қадап-қадап айттым. Бұған әрине бәрі күлісіп жатыр. Әйткемен мені араз етіп алмау үшін, бәрі де бірауыздан: «**әлейкум салам!**» десті Сонан соң әрқайсысы **маңдайымнан сипап** мақтайды. Жақсы сөзге мәз болып, мен әкемнің тізесін ала жайғасамын. Ол **басымнан сипап** отырып: «Жарайсың, балам! Үйге кіргенде әрқашан үлкендерге сәлем беруді ұмытпа. Әдепті бала сүйтеді» дейтін* (Б.Момышұлы). *Жомартбек екуміз Зайкүлге қарай аяңдадық. Қыздар қосылып, бір ырғақпен **алақан соқты**. Бұл жеңімпазға арналған туш есебінде болды* (Ә.Нұршайықов). –*Әй,әй, тоқта,- деді **қолын шошайтып**. Мен тоқтадым. –Егер актуальді бірдеңе жазсаң, тағы келерсің. Енді жүре бер, -деп ол **қолын сермеді*** (Ә.Нұршайықов). Бұл берілген мысалдардағы бас изеу, маңдайынан сипау бағалауыштың бейвербалды амалы қостап, жағымдылықты берсе, *теріс қарау,ала көзімен қарау* арқылы жағымсыз көзқарасты танытқанын білдіреді. *Басын шайқау, атып қарау* да осы жағымсыз көзқарас таныту болып есептелінеді.

Нәтижелер

Әсіресе сый-құрметке қатысты бейвербалдық белгілерде жағымды бағалауды білдіретін

паралингвистикалық амалдар мол. Сый-құрметтің негізінде бағалаушылық мағыналар жатыр. Адам бойындағы жағымды қасиеттеріне, оның іс-әрекеттеріне көңілі толудан, риза болудан, жағымды бағалаудан келіп сыйлау, құрметтеу туатындығы белгілі. Мысалы, *Кейбір лекцияларда шулаңқырап, тіпті болмаса өзара күбірлесіп, күңкілдесіп отыратын студенттер аудиторияға Әуенов келгенде оған ерекше құрмет білдіре, жым болады* (Ә.Нұршайықов). *Шыңғыс Есенеіге тұра келіп амандасты: - Есеке, қош келіңіз. Төрлетіңіз... Бет-аузына кісі тура қарай алмайтын қара шұбар, орта бойлы адам, кеудесінен ғана келетін Есенеіге аға сұлтан әрі таңдана, әрі қауіптен қарайтын еді. - Өз орныңызға, өз орныңызға! – деп өз қасынан орын нұсқап абыржып қалды* (Ғ.Мүсірепов). *Аққұл жақындағанда, жиналғандар жапырылып жол берді. Бәрі қолдарын кеудесіне қойып, құрмет көрсетті* (Б.Момышұлы).

Алайда жағымсыз, теріс бағалардың көрінісі де жеткілікті. Бейвербалды амалдардың құрылымындағы кинесикалық саланың ым, бет-әлпет, қимыл, кейіп көріністерінің іске қосылуы сияқты, сүйісу, қол соғу, бастан сипау т.б. сияқты такесика деп аталатын қимыл-қозғалыс түрлері де орын алады.

Бірақ ым мен ишараттың көпмағыналығынан туындайтынын есте ұстауға тиісті жайт бар. Ол – бір ғана ымның немесе ишараттың бірде оң/жағымды, енді бірде теріс/жағымсыз мәнді білдіре алатындығы. Сондықтан белгілі бір ым мен ишараттың нақты қандай бағалауды білдіріп тұрғандығын мәнмәтініне қарай ажыратқан жөн. Мысалы, қол шапалақтауды алып көрелік. Қол соғу, қол шапалақтау - *қос қолдың алақанын бір-біріне қайта-қайта соғып, дыбыс шығару* [3, 92-93-б.] әртүрлі контекспен келіп, екі түрлі мағынада жұмсалады, атап айтқанда, құптау, мақұлдау, риза болу (жағымды/оң) және әлдекімді мазақ ету, яғни жақтыртпау (жағымсыз/теріс). Бұдан жазба әдебиетте ым мен ишараттың қандай мағынада қолданылып тұрғандығы мәнмәтінде анық ашылады деп қорытындылауға болады.

Жазбаша жұмыстарда бағалаушылық мағынаны білдірудің паралингвистикалық құралдары деп жазбаша тілде қолданылатын әр түрлі тыныс белгілерін (тырнақша, сұрау, леп белгілері, суреттер, шрифт т.б.) айтуымызға болады.

«Қазақ тілі» энциклопедиясында «Тырнақша – меншіктікті, шүбә-дүдәмелді, мысқылдау мен кекетуді, сөздің ауыспалы мағынада қолданылатындығын білдіру үшін қойылатын тыныс белгісі» [5, 143-б.] деп көрсетілген. Демек, бұл дегеніміз тырнақшаның да бағалаушылық мағынаны берудегі паралингвистикалық амалдардың ішінде алар орнының ерекше екендігінің бір көрінісі. Тіл біліміндегі осындай пунктуациялық белгі оқырманның назарын аудару, қандай да бір ой тудыру, жағымды, жағымсыз қимыл-әрекеттерді, осындай мәнде көрініс тапқан құбылыстарды ұтымды беру болып табылады. Мысалға, *Сонда да Төлеген «ел пайдасы» деген сөзді аузы айтқаны болмаса, ар жағы «өз пайдасын» көбірек қарастырушы еді* (Ж.Аймауытов). *Мына қатынның отырысы, тұрысы, лезде «бәйбіше» бола қалғаны, дастарқанның басында, әкесіне жақын отырғаны ... - бәрі де Ақбілекке ұнамай отыр* (Ж.Аймауытов). *Бағанағыдай емес, «батырдың жолдасы» жұмсарып қалыпты. Бұл жолғы үні тіпті жалыныштылау болып шықты. «Батырға да жан керек» деген емес пе, театрға келген қалың жұрттың ішінен өзіміз таба алмаспыз деп қорыққан болу керек* (Ә.Нұршайықов).

Қорытынды

Дегенмен, ым мен ишараттың сөйленіспен байланыссыз да бағалауды білдіретіндігіне күмән жоқ, өйткені ұнатып немесе жақтырмай тұрғанын кез келген адам қимылмен, ыммен, бет-пішінімен білдіре алады. Ала көзімен ата қараған адамның жаратпай тұрғанын сезіну үшін, яғни жағымсыз/теріс бағалағанын білу үшін, оны құлақпен естіп жатудың қажеті шамалы. Ым мен ишарат арқылы жүзеге асырылатын бағалау комплексті қимылдардан да тұрады. Айталық, *ала көзбен қарау қолын сілтеумен, қабағын түюмен* қатарласа жасала береді. Ым тілінде қимылдардың түрлі өзгерісі сөйлеу жағдайы мен қатынас ерекшелігіне сай бағалаушылық сипатқа ие болып отырады. Сонымен бірге бағалаушылық мәннің эмоциялық реңкі айшықтала түседі.

Бағалаушылық мағынаны білдірудің құралы ретінде бейвербалды амалдарды қазіргі лингвистиканың өзекті бағыты деп есептеуімізге болады. Бұл бағыттағы зерттеуге деген қызығушылық кинетикалық құралдардың басқа түрлерін (индикативті, графикалық, ритмикалық) олардың бағалаушылық әлеуеті тұрғысынан зерттеу болып табылады.

Қорыта келгенде, қарым-қатынас үдерісіндегі паралингвистикалық амалдардың стилистикалық бейнеленуін көңіл-күй, сезім, қарым-қатынас түрлері толықтырады. Паратілдік амалдар арқылы адамдардың қарым-қатынасын, бір нәрсені ұнату-ұнатпауын, жақсы көру, жеккөру т.б. сынды қасиеттерін білуге болады. Коммуникациядағы паратілдік амалдар баяншы не қабылдаушы арқылы беріліп тұрған ақпаратты толық мәнінде түсінуге мүмкіндік береді, қарым-қатынасқа түсушілер сөздерінің экспрессивті-эмоционалдық реңкін арттырады.

Паралингвистикалық амалдар коммуникативтік қатынаста маңызды орын алады. Вербалды

және бейвербалды коммуникация бір-бірімен тығыз байланыста қызмет етеді. Вербалды және бейвербалды амалдардың белгілерінің ортақтығы мен құрылымдық жүйелерінің айырмашылығына байланысты олар бір-бірін кейде толықтырып, кейде алмастырып та отырады деп аламыз.

Әдебиеттер:

1. Жұбанов Қ. Қазақ тілі жөніндегі зерттеулер. – Алматы: Мемлекеттік тілді дамыту институты. - 2010. – 608 б.
2. Тамаева Б.Ғ. Құрмет және оның паралингвистикалық белгілері // Тілтаным – Языкознание. А. Байтұрсынов атындағы тіл білімі институты. – Алматы. - 2004. № 4. -51-56 - б.
3. Момынова Б., Бейсембаева С. Қазақ тіліндегі ым мен ишараттың қазақша-орысша түсіндірме сөздігі. – Алматы: Қазақ университеті. - 2003. –133 б.
4. Смағұлова Г. Мағыналас фразеологизмдердің ұлттық мәдени аспектілері. – Алматы, 1998. – 194 б.
5. «Қазақ тілі» энциклопедия. - Алматы, 1998. – 243 б.

References:

1. Zhubanov K. Research on the Kazakh language. - Almaty: Institute for the development of the state language. - 2010. - 608 p.
2. Tamaeva B. G. Honor and its paralinguistic features // Tiltanym – Yazykoznanie. A. Baitursynov Institute of linguistics. - Almaty. - 2004. № 4. -51-56 - p.
3. Momynova B., Beisembayeva S. Kazakh-Russian Explanatory Dictionary of gestures and gestures in the Kazakh language. - Almaty: Kazakh University. - 2003. -133 p.
4. Smagulova G. National cultural aspects of Semantic phraseology. Almaty, 1998. - 194 p.
5. Encyclopedia "Kazakh language". Almaty, 1998. - 243 p.

ӘОЖ 378

*Абильдаева Молдир Ганиевна**Абильдаева Молдир Ганиевна**Abildaeva Moldir Ganievna**Қаратай Тұрысов атындағы №53 мектеп-гимназиясының, ағылшын тілі пәні мұғалімі**Тараз, Қазақстан*molya-1992-2@mail.ru**СУРЕТ САЛУҒА АРНАЛҒАН ОРЫНДЫҚТАР****СТУЛЬЯ ДЛЯ РИСОВАНИЯ****DRAWING CHAIRS***Аңдатпа: «Сурет салуға арналған орындықтар» тақырыбындағы сабақ жоспары**Түйін сөздер: сурет, орындық, сурет салу**Аннотация: Поурочный план на тему «Стулья для рисования»**Ключевые слова: картина, стул, рисовать**Abstract: Lesson plan on "Drawing chairs"**Key words: picture, chair, drawing*

Unit 5: Art and Music		School: school-gymnasium №53 named after K.Turysov	
Date:		Teacher name: Abildaeva M.G.	
CLASS: 3 - A		Number present: 12	absent:
Theme of the lesson:		Drawing chairs	
Learning objectives(s) that this lesson is contributing to	3.1.1.1 recognise, identify and sound with support a limited range of familiar words in simple sentences; 3.1.3.1 understand the main points of short, slow, carefully articulated talk on a limited range of general and some curricular topics; 3.3.4.1 use with some support a simple picture dictionary;		
Lesson objectives	All learners will be able to: - practice topic-related vocabulary with visual support. - Ask and answer questions about chairs;		
	Most learners will be able to: - use most of the active vocabulary in the speech; - do the tasks with minimum support using visuals		
	Some learners will be able to: - use most of the active vocabulary in the speech with no support		

	complete most of tasks correctly with no support using visuals	
Assessment criteria	• participate actively in discussion; • talk about chairs using vocabulary	
Value links	Teamwork: Learners will work well together in pairs showing respect and being polite with each other.	
Cross curricular links	Lesson is connected with Art	
ICT skills	Using videos, white board	
Previous learning	Musical instruments	
Plan		
Planned timings	Planned activities	Resources
Beginning the lesson 5min	Warm-up Greeting Dividing the learners into two groups by cards.	PPT 1
	Phonetic drill Good,better,best. Never,never rest Till your good is better And your better best	PPT 2

Middle 30 min	Listening Task 1. The learners put verbs in the correct form, then listen to the audio and correct mistakes - We to stay here. A. want B. wanting C. wants D. are want - Sally in Basildon. A. live B. is live C. living D. lives - He only cartoons on TV. A. watch B. watching C. is watching D. watches - It never Here in August. A. raining B. rains C. is rain D. rain - Every summer Jerry A new sport. A. tries B. try C. is try D. is trying Descriptor: A learner • listens to the audio • writes the sentences Assessment: Learners assess each other with claps	https://learnenglishkids.britishcouncil.org/interactive/exercises PPT 3
		PPT 4

	Descriptor: A learner • writes the words from this lesson Assessment: learners assess each other with claps. Give a smile for right answer	
Ending the lesson 5 min	Reflection and feedback: Put the check mark under the symbols Home task: Learners design and draw their own chair. They should explain why did he/she like it?	

References

1. *Smiles 3, Pupil's book*, Jenny Dooley, Bob Obee – Express Publishing 2018, page 65.

ӘОЖ 378

Тажиббаева Гүлжахан Ботабаевна
Tazhibayeva Gulzhakhan Botabaevna

*Қазақ Ұлттық өнер университетінің (ҚазҰӨУ) дарынды балаларға арналған мамандандырылған
мектеп-интернатының Бастауыш сынып мұғалімі*

ЖАҢА ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ БАСТАУЫШ СЫНЫП САБАҚТАРЫНДА ҚОЛДАНУДЫҢ АРТЫҚШЫЛЫҚТАРЫ

ПРЕИМУЩЕСТВА ИСПОЛЬЗОВАНИЯ НОВЫХ ТЕХНОЛОГИИ НА УРОКАХ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ

BENEFITS OF USING TECHNOLOGY IN THE ELEMENTARY CLASSROOM

Аңдатпа: Сапалы білім беру Біріккен Ұлттар Ұйымының 2030 жылға дейінгі кезеңге арналған Орнықты даму саласындағы күн тәртібінің тіректерінің бірі болып табылады, ол инклюзивті және әділ сапалы білім беруді қамтамасыз етуге және қазақстандық білім беру жүйесінің болашаққа арналған мақсаттарына ұқсас барлық адамдар үшін өмір бойы оқыту мүмкіндіктерін ілгерілетуге бағытталған. Бұл мақаланың мақсаты - білім беруде технологияны қолдану білім беру процесін жақсартуға, сондай-ақ тұрақты даму мақсаттарына жетуге көмектесетінін дәлелдеу. Зерттеу сонымен қатар білім беру технологияларын біріктіруге көмектесетін кейбір ұсыныстарды да алға тартады.

Түйін сөздер: білім беру технологиялары, заманауи электрондық білім беру құралдары, электрондық оқыту.

Аннотация: Качественное образование является одним из столпов Повестки дня Организации Объединенных Наций в области устойчивого развития на период до 2030 года, которая направлена на обеспечение инклюзивного и справедливого качественного образования и продвижение возможностей обучения на протяжении всей жизни для всех, что аналогично целям казахстанской системы образования на будущее. Цель этой статьи - доказать, что использование технологий в образовании помогает улучшить образовательный процесс, а также достичь целей устойчивого развития. В исследовании также были даны некоторые рекомендации, которые помогут в интеграции образовательных технологий.

Ключевые слова: образовательные технологии, современные электронные образовательные носители, электронное обучение.

Abstract: Quality education is one of the pillars in the United Nations 2030 Agenda for Sustainable Development, which aims to ensure inclusive and equitable quality education and promote lifelong learning opportunities for all, which is similar to Kazakhstani educational system's goals for future. This article is aimed to prove that the use of technology in education helps to improve the educational process also to achieve the sustainable development goals. The study also came out with some recommendations to help in the integration of educational technology.

Keywords: educational technologies, modern electronic educational media, e-learning

Адамның тұрақты дамуы - бұл соңғы кездері салыстырмалы түрде үлкен мәнге ие болған қазіргі заманғы қызығушылық тақырыбы, оны кез-келген елде бірқатар көрсеткіштер арқылы өлшеуге болады, соның ішінде білім көрсеткіштері мен білімнің таралу дәрежесі және олардың Адамның тұрақты дамуын қамтамасыз етудегі рөлі. Тұрақты даму ұтымдылықпен, дамумен және адамдардың өмірін сапалы

жақсартумен сипатталады [1].

Технология-бұл дамудың негізі және Біз бәріміз ұмтылатын прогресс деңгейлерінің қақпасы. Бұл адамның іс-әрекеті мен білімінің барлық аспектілерінің эволюциясынан көрінеді. Осы жылдар ішінде ол елдердің өркендеуінде және қазіргі және болашақ тенденциялардың қалыптасуында шешуші рөл атқарды. Білім беру технологиясы, бұл білім мен ғылымды оқушыларға жеткізуге және білім беруде технологияны тиімді пайдалануға негізделген интеграцияланған білім беру процесі [1, 2]. Цифрлық технологияларды кеңейтілген қолдану білім беру саласына да әсер етті: ХХІ ғасыр мұғалімдерін анықтайтын құзыреттер каталогы кеңейіп, сауаттылық туралы дәстүрлі түсінік жаңа мағынаға ие болды.

Зерттеу келесі сұрақтарға жауап беруге тырысты:

1. Интернет студенттердің назарын аударуға көмектеседі ме?
2. Интернет оқытуда икемділікті қамтамасыз ете ме?
3. Технология білім беруді жақсартуға көмектесті ме?

Зерттеу анықтамалары

Технология ("қолөнер туралы ғылым", грек тілінен Τέχνη, techne, "өнер, шеберлік, қол қулығы"; және-λογία, -logia) - бұл тауарлар мен қызметтерді өндіруде немесе ғылыми зерттеу сияқты мақсаттарға жетуде қолданылатын кез-келген техниканың, дағдылардың, әдістер мен процестердің жиынтығы [3]. Білім-бұл білім, Дағдылар, құндылықтар, адамгершілік, наным-сенімдер мен әдеттерді үйренуге немесе алуға ықпал ететін процесс. Білім беру әдістеріне оқыту, оқыту, әңгімелеу, пікірталас және бағытталған зерттеу кіреді. студенттер үшін; олардың көзқарастары мен идеяларын дамытудан басқа; оқыту әдістері әртүрлі; дәстүрлі білім бар; электрондық пошта.

Технология - ұйымдастырылған білімге сәйкес әрекет ететін және қажетті жұмысты жоғары шеберлікпен немесе жеткіліктілікпен орындау үшін материалдық және материалдық емес барлық қол жетімді мүмкіндіктерді тиімді пайдаланатын жүйелі әдіс. Технологияны білімді практикалық мақсатта қолдану туралы ғылым ретінде де сипаттауға болады. Осылайша, білім беру технологиясы білім беру және кәсіптік оқыту саласындағы мәселелерді шешу үшін қолда бар білімді жүйелі қолдануды қамтиды.

Технологияның үш қыры бар:

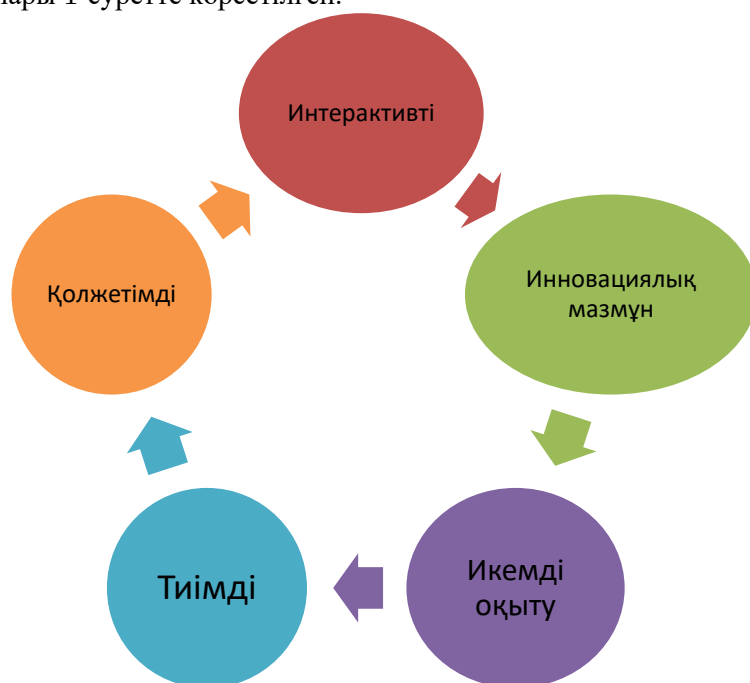
1. Технология: бұл ғылыми білімді жүйелі қолдануды білдіреді.
2. Технология өнім ретінде: бұл ғылыми білімді қолдану нәтижесінде алынған құралдарды, құрылғыларды және материалдарды білдіреді.
3. Технология процесс және өнім ретінде бірге: ол осы мағынада мәтінде компьютерлік технологиялар сияқты процестер мен олардың нәтижелері туралы айтылған кезде қолданылады [4]. Мінез-құлық мақсаттары қозғалысы мен бағдарламаланатын білім берудің гүлденуінен кейін "білім беру технологиясы" термині пайда болды, ол тек өндірістік процестерге немесе персоналды басқаруға емес, бір-бірімен өзара әрекеттесетін элементтер ретінде өндіріс, әзірлеу, пайдалану, бағалау және басқару процестеріне қатысты болды.

Оқыту әдісі білім беру процесінде оқушының жеке басын дамыту үшін үлкен маңызға ие және олай емес. Заманауи әдістер көптеген және әртүрлі, оқушылардың жеке айырмашылықтарын, материалдарын, оқу бағдарламаларын және оларды таңдау мен қолдану кезіндегі оқу кезеңдерін ескере отырып, мұғалім осы айырмашылықтарды ескере отырып, өз әдісін бейімдеуі керек. Қандай әдіс қабылданса да, ең бастысы, ол оқушының ойлауын ынталандыратын, оның бейімділігін ескеретін, қабілеттерін дамытатын және оған жеке бастама мен еркін таңдау жасауға мүмкіндік беретін заманауи және тиімді негіздерге негізделген. Жалпы мақсат - ерекше қабілеттер мен дағдыларды дамытуға ықпал ететін оқушының тәуелсіз шығармашылық тұлғасын қалыптастыру.

Білім беруде компьютерлерді пайдалану салалары АТ-ны пән ретінде пайдаланудан бастап оқытуда қолданылатын әдістерді әзірлеуге немесе оқу процесінің қажетті мақсаттарына қол жеткізуге ықпал ететін жаңа әдістерді әзірлеуге дейін әртүрлі болды. Оқу құралдары (модельдер, сызбалар, карталар, макеттер және деректерді көрсету құрылғысын пайдалануға негізделген басқа білім беру технологиялары, оның ерекшеліктері мен пайдаланудың қарапайымдылығы, сонымен қатар күту элементінің болуы және дерексіз ғылыми материалды жақындатуға қосқан үлесі оны оқыту әдістерінің біріне айналдырады.ол процесте қолданады. Оқыту білім беру процесінде нақты және тікелей мағынасы бар. Білім беру теориялары мен практикалық тәжірибелердің орасан зор дамуының, сондай-ақ технологиялардың өмірдің көптеген салаларына енуінің нәтижесінде осы бұқаралық ақпарат құралдары мен технологияларды білім беру саласына енгізу білім беру мақсаттарына және мұғалімнің алдында тұрған мәселелерді шешуге қызмет ету үшін міндетті болды.

Осылайша, бұл әртүрлі құралдар білім беру саласына көптеген атаулармен кірді. Олар алдымен "көмекші" құралдар немесе аудиовизуалды көмекші құралдар деген атпен белгілі болды. Мұғалімдер оларды оқуда әр түрлі ынта-жігермен қолданды, олардың әрқайсысы оны түсінуіне және оның маңыздылығына сенуіне сәйкес. Оқыту процесі дайындық, енгізу және бағалау тұрғысынан қасақана және ұйымдастырылған процесс болғандықтан, оның барлық элементтері жақсы білім алу үшін жұмыстың барлық кезеңдерінде біріктірілуі керек, сондықтан күшті тұжырымдамалар мен тәжірибелердің жаңа тұжырымдамасы және жақсы жаққа өзгеріс енгізу мүмкіндігі қажет болды.

Цифрлы сыныптар студенттерді оқыту үшін әлеуметтік медиа, медиа және ұялы телефондар сияқты электрондық құрылғыларды немесе платформаларды пайдалану арқылы анықталады. Білім берудегі цифрлық технологияның арқасында бүгінгі білім беру ландшафты жақсырақ немесе жақсартуларға өзгерді. Цифрлы оқыту - бұл бүкіл оқу бағдарламасын орындау үшін технологияны қолданатын және оқушыларға тез үйренуге мүмкіндік беретін оқыту стратегиясы [5-7]. Цифрлы сабақтар толығымен технологияны қолдана отырып оқытуға бағытталған. Оқушылар ноутбуктер, планшеттер, хромбуктар және т. б. сияқты интернетке қосылған технологиялық құрылғыларды пайдаланады. Мұғалім үйреткен нәрселер туралы жазбалар жазудың орнына, оқу бағдарламасының көп бөлігі студенттерге тартымды интерактивті платформа арқылы онлайн режимінде беріледі. Көптеген аспектілеріне қарамастан, білім беру де коммуникацияның бір түрі. Интернет білім беру ақпаратын беру және оған қол жеткізу мүмкіндіктерін кеңейтетін жаңа байланыс арналарының пайда болуына әкелді. Бұл бұқаралық ақпарат құралдары мен виртуалды алаңдар оқытудың көмекшісі ретінде қызмет етеді [8-11]. Цифрлы сыныптың әртүрлі функциялары 1-суретте көрсетілген.

Сыныптағы цифрлық технологиялар қолжетімділіктің ерекше қажеттіліктері бар студенттерге көмектесуге арналған әртүрлі бағдарламалық жасақтама мен гаджеттерге жатады. Мұғалімнің қайталанатын, көп уақытты қажет ететін міндеттерін азайтудың ең тиімді жолы - сыныпта технологияны пайдалану. Білім беру технологиясының қосымшалары сабаққа қатысуды бақылау және өнімділікті бақылау сияқты күнделікті операцияларды автоматтандыру немесе ішінара автоматтандыру арқылы көп уақыт пен энергияны үнемдей алады. Студенттерге технологияны жауапкершілікпен және стратегиялық тұрғыдан қалай қолдану керектігі үйретіледі, бұл оларға шешім қабылдауға және өзін-өзі тәрбиелеуге көмектеседі. Білім берудегі технология студенттерге өмір бойы оқуға дайындалуға көмектеседі. Бұл технологиялар студенттерге виртуалды әлем мен олардың оқу стиліне сәйкес цифрлық білімге қол жеткізу еркіндігін береді. Оқытуды реттейтін цифрлық мазмұнды жасау құралдарының арқасында студенттер өз қарқынымен айналыса алады. Сандық сынып оқушыларды оқыту үшін электрондық құрылғылар мен бағдарламалық жасақтаманы пайдаланады және технологияны білімге енгізеді. Дәстүрлі сынып компьютерлер мен Интернеттің көмегімен цифрлыққа айналады. Оқушылар технологиялар мен күрделі жабдықтар арқылы тиімдірек үйреніп, үлгерімін бақылай алады. Алдағы күндері бұл технологиялар Цифрлық оқу ортасын және оқушылардың үлгерімін жақсарту үшін білімге сәтті енгізілетін болады.

Әдебиеттер:

1. Sung A, Leong K and Cunningham S. Emerging technologies in education for sustainable development. 2020.
2. Baena-Morales S, Martinez-Roig R and Hernández-Amorós M J. Sustainability and Educational Technology—A Description of the Teaching Self-Concept. Sustainability, 2020, 12(24): 10309.
3. ÇOKLAR A N and BOZYİĞİT R. DETERMINATION OF TECHNOLOGY ATTITUDES AND TECHNOSTRESS LEVELS OF GEOGRAPHY TEACHER CANDIDATES. International Journal of Geography and Geography Education(44): 102-111.
4. Almekhlafi, Abdurrahman (2004), "Preservice and in Service Teachers Computer Use in United Arab Emirates", Journal of Faculty of Education.
5. R. Oliver. "Ten more years of educational technologies in education: how far have we travelled? "Australian Educational Computing, 20 (1) (2005), pp. 18-23
6. E. Pacheco, M. Lips, P. Yoong. "Transition 2.0: Digital technologies, higher education, and vision impairment". The Internet and Higher Education, 37 (2018), pp. 1-10
7. Y.E. Turgut, A. Aslan. "Factors affecting ICT integration in TURKISH education: A systematic review". Education and Information Technologies (2021), pp. 1-24
8. J. Roschelle, M. Sharples, T.W. Chan. "Introduction to the special issue on wireless and mobile technologies in education. "Journal of computer-assisted learning, 21 (3) (2005), pp. 159-161
9. S. Grek. "From symbols to numbers: the shifting technologies of education governance in Europe". European educational research journal, 7 (2) (2008), pp. 208-218
10. S. Villagrasa, D. Fonseca, E. Redondo, J. Duran. "Teaching case of gamification and visual technologies for education". Journal of Cases on Information Technology (JCIT), 16 (4) (2014), pp. 38-57
11. D.N. Nguyen, B. Zierler, H.Q. Nguyen. "A survey of nursing faculty needs for training in the use of new technologies for education and practice". J. Nurs. Educ., 50 (4) (2011), pp. 181-189

Жұмақұлова Айгүл Жаксылыққызы
Жумакулова Айгул Жаксылыковна
Zhumakulova Aigul Zhaksylykovna

58 орта мектеп, ағылшын тілі пәні мұғалімі

АҒЫЛШЫН ТІЛІН ОҚЫТУ БАРЫСЫНДА ОЙЫН ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫН ПАЙДАЛАНУ

ПРИМЕНЕНИЕ ИГРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ НА УРОКАХ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА

THE USE OF GAME TECHNOLOGIES IN TEACHING ENGLISH

Abstract: The article discusses the theoretical implications of using gaming technology in English classes at a comprehensive school and classifies games according to their didactic orientation and form. The author examines this technology briefly from a psychological perspective, focusing on the efficacy and pedagogical viability of using the game at various stages of the lessons. The article, for example, provides an adversarial team game for memorizing words that can be used to learn any subject and help students improve their vocabulary.

Keywords: English, game technology, game, varieties of games, speech activity, game activity.

*In the game, a person experiences such pleasure
from the free discovery of his abilities that the artist
experiences during creativity.*

English has currently acquired the status of a global communication language. Thus, the main goal of teaching a foreign language is the formation of communicative skills. Game is the most accessible and interesting type of activity for children, a way of assimilating impressions received from the surrounding world. Children are united by a common goal, joint efforts to achieve it, general experiences.

The game should not be imposed on students, but is used only with other methods and means of learning, especially at the initial stage. Undoubtedly, the educational game helps to develop and adjust knowledge, activate the intellectual activity of students.

The role-playing game in the lessons is a very effective tool for learning, because it involves intensive communication between students, teacher and student, contributing to the formation of educational cooperation and partnership.

M.F. Stronin in his book “Teaching Games in English Language” divides games into the following categories:

1. Lexical games;
2. Grammar games;
3. phonetic games;
4. Spelling games;
5. Creative games.

The place of the game in the lesson and the time allotted to the game depend on a number of factors:

- preparation of students, the studied material, specific goals and conditions of the lesson, etc.

For example, if the game is used as a training exercise for the initial consolidation of the material, then it

can be taken away for 15-20 minutes of the lesson.

In the future, the same game can be held within 3-5 minutes and serve as a kind of repetition of the material already completed, as well as discharge in the lesson.

The game should stimulate the motivation of teaching, arouse interest in students and desire to fulfill the task well. The game should be accepted by the whole group.

Phonetic games.

Tongue twisters. In the quality of phonetic games, you can use tongue twisters, holding a competition, who will utter a tongue twister better and quickly.

Spelling games.

The letters scattered. Purpose: The formation of skills of combining letters in the word. The course of the game: the teacher writes in large letters on a sheet of paper of the word and, without showing it, cuts into letters, saying: "I had a word. It scattered into the letters. " Then he shows the letters and scatters them on the table: "Who will guess faster, what was the word?" The one who is the first to record the word wins. The winner comes up with his word, reports to the teacher or writes and cuts it and shows everyone scattered letters. The action is repeated.

Lexical games.

1. "What has changed?"

Students are presented to a series of pictures with the image of various animals. They call animals and talk about them. The one who will call more animals wins and tell you more about them.

2. "Many words from one word".

The teacher calls the word. Pupils should name animals whose names begin on the letters that are in this word.

3. "Who will call animals faster and tell about them?"

Students a series of pictures with the image of various animals seems to be called animals and talk about them. The winner is the one who will call more animals and tell you more about them.

4. "Make a photorobot" - teaches to describe the appearance of a person. The class is divided into three teams, each of which is a police station. Three presenters are selected with the help of a counting. They turn to the police with a request to find a missing friend, describe their appearance, and the children make appropriate drawings. If the drawing corresponds to the description, it is believed that the missing person is found.

Grammar games.

1. "The Gate" - on the repetition and consolidation of all types of interrogative sentences. Two strong students ("gatekeepers") become in front of the class, connecting their hands and forming a "gate". The remaining participants in the game take turns approaching the "gatekeepers" and ask them questions for a certain structure. Depending on the correctness of the question, the answer follows: "The Door is Open (Shut)." The student, incorrectly asking the question, can make another attempt.

2. "Theater of facial expressions and gestures" - an image of action.

Purpose: Automation of the use of verbs in oral speech.

Course of the game: two teams are used to the lines facing each other. Each team chooses its actor. Actors alternately perform any actions, and the team comments on-Present Continuous.

Game technologies are one of the unique forms of learning, which allows you to make interesting and fascinating not only the work of students at the creative-search level, but also the everyday steps to learn the English language.

Game activity in a foreign language is of interest in learning a language, increases motivation, reduces fatigue, helps to overcome the language barrier, creates a favorable atmosphere in the lesson. We recommend that you use game activity in the lessons, thereby the process of teaching a foreign language will be fascinating and effective for younger students.

References:

1. Babenko T.A. Game training technologies. Bulletin of scientific conferences / T.A. Babenko. - 2016. No. 6–1 (10). S. 28–29.

2. Volkov B. S. Children's psychology of development / B. S. Volkov. - M., 2007. - 576 p.
3. Gladun O.A. Communicative language learning through interaction in the lesson. Theoretical and practical aspects of linguistics, literary criticism, methods of teaching foreign languages. / O.A. Gladun. - N. Novgorod, 2015. - S. 126–129.
4. Kolesnikova I.E. Games in the English lesson. 5 class: a manual for the teacher / I.E. Kolesnikova - Minsk 1990 - 112 p.
5. Konokova T.I. Game technologies in English lessons / T.I. Konokova - electron. Text Dan., 2016.-Access mode: <https://infourk.ru/igrovie-tehnologii-na-urokah-angliyskogo-yazika> - 1465 ..

Abylkassymova Elmira Ablaevna
Абылкасымова Эльмира Аблаевна

Chunetova Nurjamal Kadirjanovna
Чунетова Нуржамал Кадиржановна

Mahanova Zhanar Serikovna
Маханова Жанар Сериковна

Шымкент, IT школа-лицей №89

THE IMPACT OF SOCIAL NETWORKS ON LEARNING ENGLISH

Аннотация: В современном мире человек уделяет социальным сетям большое внимание. Проводя в виртуальном мире долгое время, он отделяется от реальной жизни, и это не может не огорчать. Социальные сети приносят вред здоровью, например, приводят к ухудшению зрения, психологическим расстройствам, но всё же не теряют своей популярности. В связи с этим, в данной ситуации необходимо искать и создавать плюсы, то есть находить полезные свойства виртуального мира. Одним из таких свойств может стать помощь социальных сетей при освоении иностранных языков.

Использование языковых социальных сетей в изучении английского языка делают процесс обучения интересным и захватывающим. С помощью социальных сетей, любой может получить дополнительную полезную информацию об интересующем вопросе. Таким образом, у нас есть все основания полагать, что языковые социальные сети являются эффективным методом обучения английского языка.

Abstract: In the modern world, a person pays great attention to social networks. Spending a long time in the virtual world, he is separated from real life, and this cannot but upset. Social networks are harmful to health, for example, lead to visual impairment, psychological disorders, but still do not lose their popularity. In this regard, in this situation, it is necessary to look for and create pluses, that is, to find useful properties of the virtual world. One of these properties can be the help of social networks in the development of foreign languages.

The use of language social networks in learning English makes the learning process interesting and exciting. With the help of social networks, anyone can get additional useful information about the issue of interest. Thus, we have every reason to believe that language social networks are an effective method of teaching English.

Community for learning foreign languages, one of the largest social networks for learning languages in the world. The number of Busuu users is more than 45 million users. You can learn a language while talking to other users, using audio-visual courses or all sorts of applications. By creating an account, you are simultaneously a student who learns a foreign language and a teacher who helps other users to master your native language.

You can register an account on Busuu and use the main services of the portal absolutely free of charge. Busuu also allows you to take an online English proficiency test. The test will help determine the level of all language skills.

A resource for correspondence and cultural exchange between representatives of different countries, which has been successfully operating for more than 10 years. One of the main advantages of Interpals is that all services

are provided absolutely free of charge. The site helps to find pen pals and communicate with them, not only increasing the level of English proficiency, but also overcoming language and cultural barriers. The portal contains dozens of different world languages that you can learn along with native speakers. Just fill out the form and the resource will provide you with a list of native speakers who meet your requirements.

A language exchange network for people from around the world. Becoming a member of the community is absolutely free. Find a language exchange partner and chat with them via text or voice chat. It is easy to find an interlocutor - on the portal you can study the profiles of participants from all over the world. Among the 7 classes of our school, a survey was conducted on the following questions:

10 people participated in the survey. The following questions were asked:

- How often do you use the social network "VK"?
- How often do you create new statuses?
- Would you like to improve your English?

Most of the participants answered yes to all three questions.

Thanks to this survey, we can confirm the conclusion that English is in demand, social networks are popular, and most users tend to use statuses.

Do statuses help when learning English? To answer the main question of this scientific study, a scientific experiment was conducted.

10 participants were asked to use only English statuses on social networks for three weeks. It was necessary to create a new status every day. The theme of the statuses was determined by the participant himself and depended on his preferences, emotional state and events that took place in his life.

I analyzed the responses of about 10 students, which can be shown graphically in the following chart.

Experiment results:

- 1) The dependence of a person on social networks is traced, which indicates their popularity and accessibility;
- 2) Compiled a typology of statuses in English
- 3) It has been proven through a survey that the use of English statuses is not convenient for all users of social networks;
- 4) During the experiment, the real help of statuses in learning the language was found out.

Conclusions:

Based on the results obtained, it was found that the use of statuses in English is an activity accessible to everyone, taking place in a familiar and comfortable environment for a modern person, which also benefits. During the experiment, it was found that thanks to the statuses, you can enrich your vocabulary and improve your knowledge of grammar. Thus, the real help of this method of learning English has been proven. This confirms the hypothesis that statuses can become one of the new, easier and faster ways to learn a foreign language in a student-friendly environment - social networks.

Thus, the goal of the work is achieved, the tasks are solved.

Today, social networks are a new learning environment where students mainly read or view educational content, share comments or audio and video materials of their own production, which are created using the knowledge that was previously acquired. One should not ignore the current trend, which is that the learning process today takes place not only within the walls of the university, but also after classroom classes, and possibly at the same time, for example, in the VKontakte social network feed.

The use of a social network expands the possibilities of an English teacher, both for organizing classroom work and for the effective organization of independent work. The social network helps to increase the speed of communication between the teacher and students, on the other hand, it requires additional time spent on preparing content posted on the Web and moderating the account. It should be emphasized that the use of a social network increases the authority of the teacher and contributes to the creation of trusting relationships.

Social networks also have their drawbacks: an overabundance of entertainment information, lack of strict control, ignoring ethical issues, as well as inaccurate content. In general, the use of social networks in an educational context is still controversial and both advantages and disadvantages should be considered in order to make it more effective for both teachers and students. However, social networks can become an additional means of teaching a foreign language.

Resources:

1. Wikipedia - [Electronic resource] - wikipedia.org/wiki/, free access.
2. Brown S. "Mosaic" and "World Wide Web" for access to the Internet: Per. from English - M.: Mir: Malip: SK Press, 2009. - 167c.
3. Gilster P. New Internet navigator: Translated from English. - Kyiv: Dialectics, 1996. - 495 p.
4. Frolov A.V., Frolov G.V. Global networks of computers. A practical introduction to the Internet, E-mail,

FTP, WWW, and HTML programming for WindiwsSockets. - Dialogue - MEPhI, 2010. - 283 p.

Тоғызбаева Нұрбақыт Әбілқайырқызы

Тоғызбаева Нұрбақыт Абылкаировна

Togyzbayeva Nurbakyt Abylkairovna

Қорқыт Ата атындағы Қызылорда университеті, 2-курс магистранты

Қазақстан, Қызылорда қ.

Ильясова Күлпаш Мырзамұратқызы

ғылыми жетекші: т.ғ.к., доцент

Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті

Қазақстан, Астана қ.

ҚЫЗЫЛОРДА АРНАЙЫ ЭКОНОМИКАЛЫҚ АЙМАҒЫН ҚҰРУ- ДАҒДАРЫСҚА ҚАРСЫ САЯСАТТЫҢ ҚҰРАЛЫ РЕТІНДЕ (1996 – 1999 жж.)

Аңдатпа: Бұл мақалада тәуелсіздік алғаннан кейінгі Қызылорда облысының әлеуметтік проблемаларын шешу үшін және аймақты жеделдете дамыту мақсатында жүзеге асырылған шаралардың бірі - Қызылорда арнайы экономикалық аймағын құру жобасы туралы айтылады. Қызылорда арнайы экономикалық аймағының – халықтың тұрмыс-тіршілігі, шағын және орта бизнес, ауыл шаруашылығы, экологиялық мәселелерді шешу, мұнай-газ қорларын игеру, инвестиция тарту жұмыстарынан бастап өңірді қуатты индустриалды аймаққа айналдыруға берілген мүмкіндіктері мен нәтижелері сарапталды.

Кілт сөздер: Қызылорда арнайы экономикалық аймағы, Бердібек Сапарбаев, инвестиция, жұмыспен қамту, дағдарыс

Аннотация: В данной статье речь пойдет о проекте создания специальной экономической зоны Кызылорда - одной из мер, реализованных в целях решения социальных проблем Кызылординской области после обретения независимости и ускоренного развития региона. Будут проанализированы возможности и результаты Кызылординской специальной экономической зоны – от работы по жизнеобеспечению населения, малому и среднему бизнесу, сельскому хозяйству, решению экологических проблем, обладанию нефтегазовыми запасами, привлечению инвестиций до превращения региона в мощную индустриальную зону.

Ключевые слова: Кызылординская специальная экономическая зона, Бердибек Сапарбаев, инвестиции, занятость, кризис

Annotation: This article will focus on the project of creating a special economic zone of Kyzylorda - one of the measures implemented to solve the social problems of the Kyzylorda region after independence and accelerated development of the region. The opportunities and results of the Kyzylorda special economic zone will be analyzed – from work on life support for the population, small and medium-sized businesses, agriculture, solving environmental problems, possessing oil and gas reserves, attracting investments to turning the region into a powerful industrial zone.

Keywords: Kyzylorda Special Economic Zone, Berdibek Saparbayev, investments, employment, crisis

Сыр өңірі республикамыздағы тарихи мұраларға бай, халықтың салт – дәстүрі мен әдет – ғұрпын, ұлттық болмысын қаз- қалпында сақтаған облыстардың бірі. Сыр өңірінің тарихы мен тағдыры өзгеше дегенімізбен, қиындықтарды жасырғаннан жетістіктері өздігінен орнамайды. Адамзаттың қолынан жасалған жасанды әрекеттердің салдарынан сыр бойының экологиялық ахуалы, көрік – келбеті, экономикасы бір кездері әлсіреп қалғандығы жасырын емес. Теңіз тартылып, тұз ұшып, Байқоңырдың отты желі және ластанған су өзен бойын қоныстанған ел тұрмысын түрлі қиындықтарға душар еткен кезеңдердің бірі XX ғасырдың 90- жылдарының орта тұсы болатын. Осы кезеңде Қызылорда облысының барлық мақсат мүддесі экономикалық реформаларды жүзеге асыруға жұмылдырылған еді. Оның алғашқыларының бірі болып халықты азық – түлікпен өзін – өзі қамтамасыз етті және 1996 – 1998

жылдарға арналған экономикалық жетілдіру бағдарламалары жасалды.

Негізгі ұйымдық шаралар осы бағытта өрбіді. «Қызылорда» өндірістік шаруашылық ассоциациясы құрылып, оған ірі- ірі он кәсіпорын шоғырланды. Бұл тоқтап тұрған бірқатар өндіріс орындарына жан бітірді [1, 5 б.].

Бұл кезеңдегі Қызылорда облысы экономикасының негізгі саласы – ауыл шаруашылығы болатын. Оның ішінде Сыр күрішінің үлес салмағы басым. Жалпы күріш егістігі 70 мың гектарды қамтыды. Ал мал шаруашылығына келер болсақ Қызыл құм мен қарақұмның қойнауында, Сарысу мен Бетпақдала жазығында, Қаратау баурайында төрт түлік мал өсіріліп келді. Еркін даму жағдайына ден қойылғанымен өңір негізінен аграрлы сипатта болып, Қызылорда облысының экономикасының баяу ілгерілеуінің басты себебіне айналды [1, 13 б.] .

Осы тұста тығырықтан шығу үшін облыс әкімдігі өңірді қуатты индустриялы – аграрлы аймаққа айналдыру міндетін қолға алған болатын. Әлем бойынша еркін экономикалық аймақ құру мәселесі тәжірибиеге XX ғасырдың жетпісінші жылдары кең тарала бастады. Бұлар, негізінен, халықаралық экономикалық байланыстарды нығайтуға бағыттталып, оған қатысушы елдер арасындағы сауда және кедендік кедергілерді жойып, инвестиция нарығын дамытуға бағытталған алғашқы қадамдар болатын. Аталмыш аймақтар жекелей әкімшілік құрылымдардың территорияларында шаруашылық қызметке ерекше жеңілдіктер беру тәртібімен құрылды. Еркін экономикалық аймақтың алғашқылары Қазақстанның егемендік жариялаған кезінен бастап-ақ Жезқазған, Талдықорған, Қостанай облыстары мен Алматы қаласында құрылды. Кейіннен Атырау, Шығыс Қазақстан, Қарағанды және Маңғыстау облыстары еркін экономикалық аймақтар болып жарияланды. Осылайша, арнайы экономикалық аймақ құрудың тәжірибесі жинақтала бастады.

Ал арнайы экономикалық аймақ бұл – өңірдің өзге аймақпен әлеуметтік-экономикалық даму деңгейін теңестіру және артта қалған проблемаларын еңсеру жөніндегі міндеттер шешілетін, кейбір қызметтерді жүзеге асыру үшін қолайлы жағдайлар жасалатын дәл белгіленген шекаралары бар елдің шектеулі аумақта құрылатын еркін экономикалық аймақтың түрі. Өзге аймақтармен салыстырғанда ерекше заңды мәртебесі бар, сондай-ақ ұлттық немесе шетелдік кәсіпкерлер үшін жеңілдетілген экономикалық жағдайлары бар өңірлердегі шектеулі аумақ.

Осыған сәйкес Қазақстан жоғары тиімді өндірістер құру, экономиканың әлемдік шаруашылықтардың байланыстар жүйесіне енуін жандандыру, елімізде өнімдердің жаңа түрлерін шығаруды игеріп жаңа технологиялардың бір немесе бірнеше салаларын дамыту мақсатында инвестициялар тарту үшін және әлеуметтік проблемаларды шешу және кей аймақтарды жеделдете дамыту мақсатын жоспарлап Қазақстанда 1996 жылдан бастап арнайы экономикалық аймақтар құру туралы бастама көтерілді.

Дәл осы уақыт біздің Сыр өңірі үшін өте бір ауыр кезең болды. Облыстың ауыл шаруашылығының жағдайы тұралай бастаған еді, мысалы астық оның ішінде күріш жинаудың көлемі төмендей бастаған болатын. Өңірдегі целлюлоза картон жасау зауыты және тәжірибелік жөндеу-механикалық зауыттары жарым-жартылай жұмыс істеді немесе тоқтап тұрды. Кәсіпорындардың жұмысы нарықтың қысымына шыдас бере алмады. Олар шикізаттардың жоқтығынан немесе өз өнімдерін өткізетін рынок таба алмай тоқтады, еңбек ұжымдарының мүшелері ақысыз демалысқа жіберілді. Сонымен қатар өңірдегі үлкен экологиялық мәселе -Арал теңізінің тартылуы болды. Республиканың басқа аймақтарына қарағанда Қызылорда облысында шағын және орта бизнес баяу қарқынмен дамыды. Осындай мәселелер — аймақтағы халықтың тұрмыс-деңгейін төмендетіп, аймағымыз халықтың ауру-сырқаулығы, кедейшілік, жұмыссыздық сияқты көрсеткіштер бойынша нашарлап, Қазақстан аймақтарының арасында соңғы орындардың бірін алды. Осы кезеңде облыс басшылығына 1995 жылы Бердібек Сапарбаев келді. Өлкедегі осындай қалыптасқан қиын жағдайды реттеу үшін қызметке кірісе сала Б.Сапарбаев Қызылорда арнайы экономикалық аймағы әкімшілік кеңесі төрағасы ретіндеде шұғыл шараларды жасауды қолға алды.

1996-1998 жылдарға арналған реформаларды тереңдету жөніндегі бағдарлама жасалып, қабылданды. Жеке сектордың қалыптасуы мен дамуын тездету, бәсекелестік ортаны құру, нарықтық инфрақұрылымдарды қалыптастыру, тауар өндірушілердің әлемдік нарық жағдайына бейімделуіне жәрдемдесу, басым бағыттағы өндірістің дамуы мен шетел капиталының енуінің жаңа үлгілері мен жолдарын іздестіру қолға алынды. Макроэкономикалық салалардағы қол жеткен нәтижелерді тұрақтандыру және құрылымдық-институттық қайта құруларды қамтамасыз ету, өндірістің құлдырауын тоқтатып, одан кейін экономиканы, осының негізінде халықтың тұрмыс деңгейін көтеруді қамтамасыз ету міндеттері алға қойылды. Облысты дамытудың орта мерзімді бағдарламасына сәйкес реформаны тереңдету жұмыстары жеделдетілді.

1996 жылғы 26 қаңтардағы қабылданған «Қазақстан Республикасындағы арнайы экономикалық аймақтары туралы» Заңынан кейін ғана сол жылдың 8 қазанында Қазақстан Республикасы Президентінің

«Қызылорда арнайы экономикалық аймағын құру» туралы жарлығы шықты. Қызылорда АЭА-ның қалыптасуында 1997 жыл ерекше орын алады. Осы жылдың қаңтар айында аталмыш арнайы аймақтың Әкімшілік кеңесінің жарғысы бекітіліп, оның басқару құрылымы анықталды. Ақпан-мамыр айлары аралығында қала-әкімі - Қызылорда арнайы экономикалық аймағы Әкімшілігі кеңесі төрағасының іс-қимыл жоспары және Қызылорда АЭА-ның 1997 жылға арналған бюджеті бекітіліп, оның даму бағдарламасы, әлеуметтік-экономикалық даму Қорының Жарғысы және Қызылорда қаласының 1997-2000 жылдарға арналған шағын және орта кәсіпкерлікті дамыту және қолдау бағдарламасы қабылданды. Дәл осы кезеңдерде Қазақстан Республикасы Президентінің «Шағын кәсіпкерлікті мемлекеттік қолдауды күшейту және дамытуды жандандыру шаралары туралы» Жарлығы шығып, Қызылорда қаласындағы шағын кәсіпкерлікті дамытудың ұйымдастырушылық, кәсіпкерліктің салалары бойынша мемлекеттік экономикалық саясатты жүргізу, шағын өндірісті дамытуға жағдай жасау, халыққа қызмет көрсету саласында шағын кәсіпкерлікті дамыту, сол сияқты шағын және орта бизнесті қолдау инфрақұрылымын қалыптастыру сияқты бағыттары анықталды [2,5-6 б.] .

Осындай қиын кезеңде Қазақстан Республикасы Үкіметінің 1996-1998 жылдарға арналған реформаларды тереңдету жөніндегі шараларын жүзеге асыру үшін ауқымды жұмыстар жүргізуге кең жол ашылды. Мемлекеттің бұл құжатын басшылыққа ала отырып «Қызылорда облысы әкімінің 1996-1998 жылдары реформаларды тереңдету жөніндегі бағдарламасы» қабылданды. Онда макроэкономикалық салалардағы қол жеткен нәтижелерді тұрақтандыру және құрылымдық – институттық қайта құруларды қамтамасыз ету, өндірістің құралдарын тоқтатып, онан кейін экономиканы, осының негізінде халықтың тұрмыс тіршілігін қамтамасыз ету көзделген болатын.

Қызылорда облысында орта мерзімді бағдарламаға сәйкес реформаны тереңдету жұмыстарыөзінің жалғасын таба бастады. Меншік қатынастарын жаңарту, жеке сектордың қалыптасуы мен дамуы бәсекелес ортаның құрылуы, нарықтық инфрақұрылымның қалыптасуы, товар өндірушілердің әлемдік нарық жағдайына бейімделуі, басым бағыттағы өндірістің дамуы мен шетел капиталынкелтірудің жаңа үлгілері мен жолдарын іздестірупроцестері басталды.Нәтижесінде 1996 жылы инфляцияның деңгейі оның алдындағы жылмен салыстырғанда 40 процентке төменде, өнеркәсіп өнімінің көлемі 41,6 процентке артты [3, 245 б].

Кәсіпкерлердің дамуын қолдау шараларының барысында шағын және орта бизнес кәсіпорындарының сан жағынан өсуі байқала бастады. 1997 жылдың басында экономикалық жеке секторы кәсіпорындары 4025-ке жетті. Оның ішінде 100 өнеркәсіптік, 1182 ауыл шаруашылығы, 81 құрылыс бағытында болып, оларда қызмет етуші адам саны 32 мыңға жетті. Олардың шығарған өнімдері 4887 мың теңгеге бағаланды. Осындай жұмыстардың нәтижесінде облыстың халық шаруашылығында мемлекеттік сектор тек 15,3процент болып, ал мемлекеттік емес сектор 85,7 процентін құрады.

1997 жылы экономикалық және әлеуметтік даму қоры кіші және орта кәсіпкерліктің шаруашылық жүргізуші субъектілері жеңілдетілген негізде 97904 мың теңгеге қаржыландырды, сол сияқты 13 бизнес-жобаны жүргізуге 2480 мың теңге бөлінді [4, 41 б.]. Осы жылдың маусымында Қызылорда арнайы экономикалық аймағының тұсау кесер рәсімі өткізілді. 1997 жылдың екінші жартысында Қызылорда Арнайы Экономикалық Аймағы және кәсіпкерлік субъектілерін қолдау Қоры құрылып, оның 1998 жылға арналған бюджеті бекітілді.

Жалпы Қызылорда арнайы экономикалық аймағы 821 шаршы километр жерді алып жатты. Бұл аумақта мұнай, газ, кварцты құм, фосфорит, тұз, тальк, қорғасын, мырыш және ванадий сияқты пайдалы қазбалар болды. Қызылорда АЭА-ның әкімшілік-аумақтық құрылымы 8 әкімшілік-аумақтық бірліктен тұрды. Оған Қызылорда қаласы, Тасбөгет, Белкөл қыстақтары, Қосшыңырау, Қызылжарма, Қызылөзек, Ақсуат, Ақжарма ауыл округтері кірді. Халқының саны 1999 ж. 1 қаңтарына 190,5 мың адамды құрады, оның ішінде қала халқы 92,0%.Географиялық орналасуы мен транспорттық қамтамасыз етілуі жағынан да қолайлы жерде орналасты. Осылардың бәрін ескере отырып және жағымды инвестициялық ахуал қалыптастыру мақсатында ҚАЭА-ты дамытудың басымдықтары анықталды. Солардың арасында Қызылорда қаласында аэропорт пен аэровокзал кешенін, Қызылорда-Жезқазған темір жолын, Қызылорда-Жезқазған, Қызылорда-Бұхара-Нүкіс тас жолдарын салу мен қалалық көлік тасымалы паркін жаңарту және заманауи технологияны жетілдіріп, телекоммуникация жүйесін кеңейту мәселелерін қарастыруға көңіл бөлінді[5,2 б.].

1991 - 2001 жылдар арасында Қызылорда облысындаөнеркәсіп орындарының өз жұмыстарын тоқтатуы немесе іркіліспен жұмыс істеуі орын алды. Осы кезде қаладағы алпауыт мекемелер, яғни мыңдаған жұмысшылары бар «ЦКЗ», «КРМЗ», «Сырдария- лада», «Жайна», «КСМиК» акционерлік қоғамдары өз жұмысын тоқтатқан еді. Осындай келеңсіз жағдайлардың алын алу үшін Қызылорда арнайы экономикалық аймағын құру жобасы дер кезінде қолға алынған бастамалардың бірі болды.

1995 жылы облыстық жұмыспен қамту басқармасынан қалалық жұмыспен қамту орталығы бөлініп

шықты. Жұмысқа орналасуға жәрдемдесу мақсатында жұмыспен қамту қорынан шағын несие берілетін кәсіпорын ашылуы тапсырылып, оған сәйкес алты шағын кәсіпорын ашылды. Жұмыссыздардың негізгі бөлігін жастар, ұзақ уақыт жұмыс істемегендер және біліктілігі төмен азаматтар құрады. Оларға еңбек нарығында қажетті мамандықтармен қамтамасыз ету, бәсекелестікте қабілеттілікті арттыру үшін, жұмысқа орналасу орталығының жанынан жұмыссыз азаматтарды кәсіби мамандыққа оқытуға қомақты қаражат бөліп отырды.

1996 жылы Бүкіләлемдік даму банкісі Қазақстан Республикасы Еңбек министрлігінің арасындағы келісімге сәйкес Қызылорда қалалық модельді жұмыспен қамту орталығы құрылды [6, 79 б.]. Осылайша өңірдегі және қаладағы жұмыспен қамту мәселелері өз шешімін тауып отырды. Бұл жағдайлар өңір экономикасын дамыту мәселесінде алға қойған жоспарларды тиісті атқаруға жол ашты. Қызылорда арнайы экономикалық аймағының 1998 жылғы даму бағдарламасы мен оның 1998-2000 жылдарға арналған Стратегиялық жоспары және Қызылорда арнайы экономикалық аймағының 1999-2003 жылдарға арналған әлеуметтік-экономикалық дамуының индикативтік жоспарының қабылдануының арқасында біраз жұмыстар атқарылды. Сол 1998 жылы «Жылу электр орталығы» АҚ-ның өндірістік қуатын қайта жандандыру үшін жүргізілген құрылыс-монтаждық жұмыстары қаржыландырылды, 54 орындық төрт жұлдызды қонақ үйі іске қосылды, дендрологиялық парк ашылды, облыстық көпсалалы аурухананың бірінші кезегі мен болгар технологиясы бойынша жұмыс істейтін жиһаз бен сусын шығаратын цехтары іске қосылды. 1999 жылдың басында Израиль технологиясы бойынша алкогольсіз сусындар мен түрлі жеміс шырындарын өндіру кіші зауыты мен 700 орындық «Отырар» жабық базары жұмыс істей бастады. [7, 12 б.].

Күрделі салымның жалпы көлемінің 84,8%-ы кәсіпорындар мен ұйымдардың қорына келді, соның ішінде 45,4%-ы шет елдік инвестиция есебінен. ТМД елдеріне экспорттың жалпы көлемінің 86,7% және импорттың 32,3% келсе, ал алыс шет елдерге, тиісінше 13,3% және 67,7% келді. Егер шет елдерге негізінен күріш (50,2%), негізгі металдар мен олардан жасалған бұйымдар (27,4%), қағаз (4,8%), тері шикізаты мен тері (3,1%) және т.б. жіберілсе, шет мемлекеттерден машиналар, жабдықтар мен механизмдер (30,8%), химия өнеркәсібінің өнімдері (8,3%) әкелінді. 1996-1997 жылдары 12 кәсіпорын акционерлендірілді. Ал 1997 жылы жекешелендірудің 115 шағын объектілері мен акционерлік қоғамдардың мемлекеттік пакеттері 75,2 млн теңгеге сатылды. [8, 10-б.]. 1998 жылдың 1 қаңтарындағы мәліметтерге сәйкес Қызылорда қаласында шағын бизнестің 2376 жеке меншік кәсіпкерлік құрылымдары және 100-ден астам шағын кәсіпорындар тіркелген. 1997 жылы Қызылорда арнайы экономикалық аймағына кіретін өнеркәсіптің кәсіпорындары 13,65 млрд теңгеге өнім шығарды. 1996 жылға қарағанда орташа жалақы 5,6%-ға өсіп, 11919 теңгені құрады (облыс бойынша бұл көрсеткіш – 8926 теңге). Қаланың зейнеткерлері мен бюджеттік ұйымдарының алдында қарыз болмады. 1997 жылы 12666 адам жұмыссыз деп танылды, экономикалық белсенді тұрғындардың арасындағы жұмыссыздықтың деңгейі 6,68% жетті. Тіркелген жұмыссыздардың арасынан оқуға 195 адам, 497 адам қоғамдық жұмыстарға жіберіліп, 10698 адам жұмыссыздық бойынша жәрдемақы алды. Қала бюджетінің кіріс жағын құруда салықтың жаңа түрлерін енгізудің рөлі зор болды. Қызылорда арнайы экономикалық аймағының құрылуымен оның бюджетіне қаладағы бюджеттік мекемелерді қаржыландыру мәселесі берілді, яғни арнайы экономикалық аймақтың 1997 жылғы бюджетінің шығынының 73,8%-ы жіберілді [8, 12 б.].

Қызылорда арнайы экономикалық аймағының жұмысын сараптау тәуелсіздіктің алғашқы жылдарында Қазақстанда құрылған арнайы аймақтардың алдында көптеген әкімшілік және заңнамалық кедергілердің аз болмағандығын көрсетеді. Әсіресе, тиісті заңдардың дер кезінде қабылданбай, қолданыстағыларының жетілмегендігінен жер тілімдерін алуда әуре-сарсаңға салушылық жиі орын алды. Қаржылық, салық және ұйымдық тетіктерінің жетілдірілмеуі, күнделікті туындап отырған көптеген мәселелерді шешуге қажетті деңгейдегі дербестіктің болмауы олардың қолын қысқартып, өз міндеттерін толыққанды орындауға жол бермеді. Бұған қоса Қызылорда арнайы экономикалық аймағының қалыптасуында облыстың экономикалық мүмкіндіктерінің қаншалықты ескерілгендігі мәселесі де сұрақ тудырады анық. Оның үстіне экспорттық-өндірістік тұрпатта құрылған Қызылорда арнайы экономикалық аймағының басынан бастап тек аймақтық мәселе ретінде қалыптасқан көзқарас ақыр соңында оның Қазақстан экономикасын дамытудағы рөлін жете бағаламауға әкеліп соқты.

Ендеше Қызылорда арнайы аймағының экономикалық әлеуеті баяу дамып, ол бәсекеге қабілетті тауарлар шығарып, тиісті қызметтер көрсетіп, экспортты өсіруге қауқарсыз болып шықты. Қызылорда арнайы экономикалық аймағы кәсіпкерлер мен фирмалардың, орта және шағын бизнестің жұмыстарына тың серпіліс берді. Мәселен, 1997 жылдың наурыз айынан бастап «Айдан» фирмасының ықпалымен қызылордадағы көптен бері тоқтап тұрған өндіріс орны – тоқымалайтын маталар фабрикасы өнім бере бастады. Сондай – ақ аяқ киім фабрикасы, «Сейхун» акционерлік қоғамында да игі істер басталды. Шетел инвесторларын, республика мен облыстағы кәсіпкерлер мен фирмаларды облыстық әлеуметтік –

экономикалық дамуына қатыстыруға күш салынды. Сондықтан болар, Қазақстан Республикасы Президентінің 1999 жылдың 31 наурызында қабылданған «Қазақстан Республикасындағы арнайы экономикалық аймақтардың кейбір мәселелері туралы» Жарлығына сәйкес Қызылорда арнайы экономикалық аймағы мерзімінен бұрын таратылды. [9, 12 б.]. Басқаша айтқанда, 1996-1999 жылдар аралығында әрекет еткен Қызылорда облыстық арнайы аймағы өзін-өзі ақтады деуге болады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Махамбетов Қ. Сыр елі: Очерктер. – Алматы: Шартарап, 1997.-152 б.
2. Қызылорда облысының мемлекеттік архиві. 871 қор., 1-т., Іс. 7-іс.
3. Сыр өңірі тарихы (көне заманнан бүгінге дейін). Алматы: Атамұра, 1998.-288 бет
4. Қызылорда облысының мемлекеттік архиві. 871 қор., 1-т., 9-іс.
5. Қуанышев Ж.І. Қызылорда арнайы экономикалық аймағы.
<https://e-history.kz/kz/news/show/338807> [Есепке алынған күні: 03.09.2022].
6. Қазыналы Қызылорда. Қызылорда, Тұмар; 2011ж.-240 бет
7. Қызылорда облысының мемлекеттік архиві. 871 қор., 1-т., 9-іс.
8. Қызылорда облысының мемлекеттік архиві. 871 қор., 1-т., 9-іс.
9. Қызылорда облысының мемлекеттік архиві. 871 қор., 1-т., 9-іс.

Кыдыралиева Балжан Нурланкызы
Kydyraliyeva Balzhan Nurlankyzy

Ашетаева Мадина Даутбеккызы
Ashetayeva Madina Dautbekkyzy

КазУМОиМЯ

Факультет ФММК, Кафедра менеджмента и международного туризма

ИНФОРМАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В ОБУЧЕНИИ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА

INFORMATION TECHNOLOGIES IN TEACHING ENGLISH LANGUAGE

Abstract: Today the teachers need to be aware of their new roles and responsibilities that latest technology requires from them. The students are supposed to conceptualize ideas, work as part of a collaborative team, solve problem and take action. In today's world, the teacher must go beyond knowledge transmission. The change of the teacher's role is conditional by the development and implementation of new technology in the classroom. The classroom environment has to be changed. This brings a new dimension to the role of the teacher, and facilitator who makes progress easier. This article is aimed to prove that the use of technology in education helps to improve the educational process.

Key words: educational technologies, e-learning, English, teaching.

Аннотация: Сегодня учителям необходимо осознавать свои новые роли и обязанности, которых требуют от них новейшие технологии. Предполагается, что ученики должны концептуализировать идеи, работать в составе совместной команды, решать проблемы и предпринимать действия. В современном мире учитель должен выходить за рамки передачи знаний. Изменение роли учителя обусловлено разработкой и внедрением новых технологий на уроке. Обстановка в классе должна быть изменена. Это привносит новое измерение в роль учителя и фасилитатора, который облегчает прогресс. Цель данной статьи - доказать, что использование технологий в образовании помогает улучшить образовательный процесс.

Ключевые слова: образовательные технологии, электронное обучение, английский язык, преподавание.

В настоящее время информационные технологии играют важную роль в обучении английскому языку. С помощью компьютерных программ и интернет-ресурсов ученики могут улучшить свои навыки чтения, письма, говорения и понимания английской речи. Одним из наиболее эффективных способов использования информационных технологий в обучении английскому языку является онлайн-обучение. Ученики могут заниматься в любое удобное для них время, выбирать темы, которые наиболее интересны им, и получать обратную связь от преподавателей. Кроме того, существует множество приложений и игр, которые помогают ученикам улучшить свои навыки английского языка [1]. Например, приложения для изучения грамматики, словарные приложения, приложения для тренировки произношения и многое другое. Таким образом, информационные технологии являются неотъемлемой частью современного обучения английскому языку. Они позволяют ученикам получать более эффективное обучение и улучшать свои навыки.

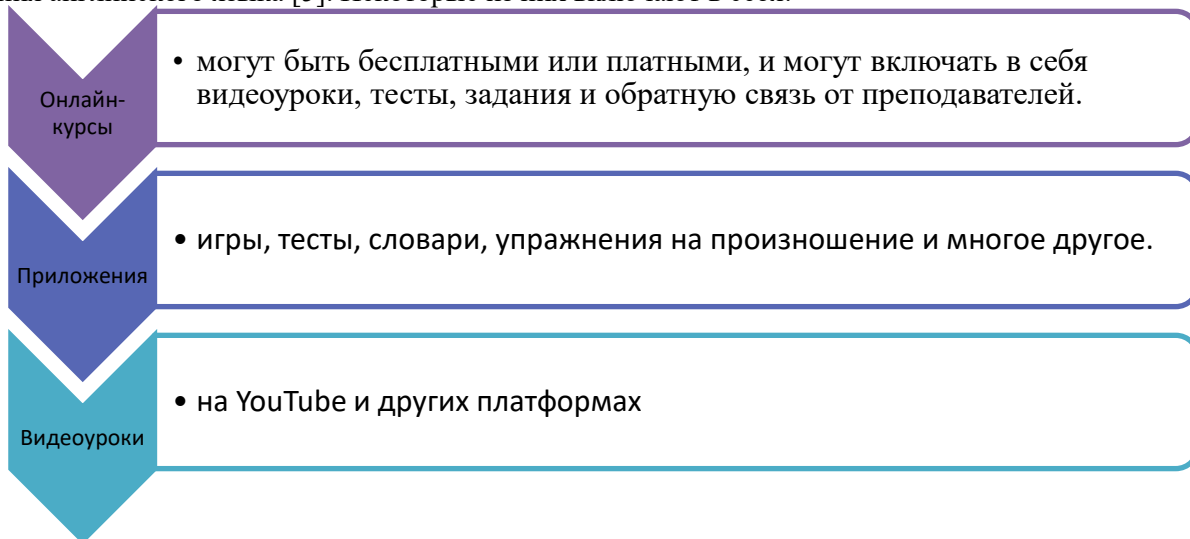
В последние годы все чаще поднимается вопрос об использовании современных технологий в образовательном процессе. Это не только новые технические средства, но и новые формы и методы преподавания, новый подход к обучению. Главная цель, которую мы ставим перед собой, используя современные технологии в изучении иностранного языка - это показать, как технологии могут быть эффективно использованы для повышения качества обучения учеников иностранному языку, формирования и развития их коммуникативной культуры, обучения практическому овладению иностранным языком [2].

В прошлом обучение означало просто очные лекции, чтение книг или печатных раздаточных материалов, конспектирование и выполнение заданий, как правило, в форме ответов на вопросы или написания эссе. В целом, образование, учеба и преподавание считались невозможными без учителя, книг и классных досок. Сегодня образование и профессиональная подготовка приобрели совершенно новое значение. Компьютеры являются неотъемлемой частью каждого класса, и учителя используют DVD, CD-ROM и видеоролики, чтобы показать ученикам, как все устроено. Учащиеся могут взаимодействовать с

предметами с помощью таких веб-инструментов и компакт-дисков. Более того, каждый ученик может прогрессировать в своем собственном темпе [3].

Использование современных технологий в преподавании английского языка широко понимается как включающее инновационное применение методов, инструментов, материалов, оборудования, систем и стратегий, которые непосредственно связаны с преподаванием английского языка и приводят к реализации ожидаемых целей [4]. Кроме того, было заявлено, что одним из важных элементов обучения является метод, который преподаватели используют на своих занятиях для облегчения процесса изучения языка.

Существует множество информационных технологий, которые могут быть использованы для изучения английского языка [5]. Некоторые из них включают в себя:

Существует множество способов использования информационных технологий на уроках английского языка в школе. Некоторые из них включают в себя:

- Использование интерактивных досок: учителя могут использовать интерактивные доски для создания интерактивных уроков, которые включают в себя видео, аудио, графику и другие интерактивные элементы.
- Использование онлайн-ресурсов: учителя могут использовать онлайн-ресурсы, такие как веб-сайты, приложения и игры, для обучения английскому языку. Эти ресурсы могут включать в себя упражнения на грамматику, чтение, письмо, произношение и многое другое.
- Использование социальных сетей: учителя могут использовать социальные сети, такие как Facebook и Twitter, для создания групп, где ученики могут общаться на английском языке и обмениваться информацией.
- Использование онлайн-конференций: учителя могут использовать онлайн-конференции, такие как Skype и Zoom, для проведения виртуальных уроков и общения со учениками.
- Использование мобильных устройств: учителя могут использовать мобильные устройства, такие как смартфоны и планшеты, для создания интерактивных уроков.

Ученые говорят о многих плюсах использования информационных технологий при изучении английского языка [7]. Некоторые из них включают в себя:

1. Улучшение доступности: информационные технологии делают изучение английского языка более доступным для людей во всем мире. С помощью онлайн-ресурсов и приложений, люди могут изучать английский язык в любое время и в любом месте.

2. Увеличение мотивации: использование информационных технологий может увеличить мотивацию учеников к изучению английского языка [8]. Интерактивные уроки, игры и приложения могут сделать процесс изучения более интересным и увлекательным.

3. Улучшение качества обучения: информационные технологии могут помочь учителям создавать более эффективные уроки и улучшать качество обучения [9]. Интерактивные доски, онлайн-ресурсы и другие технологии могут помочь учителям создавать более интересные и эффективные уроки.

4. Улучшение коммуникации: информационные технологии могут помочь ученикам улучшить свои навыки коммуникации на английском языке.

Было обнаружено, что технология - это термин, который относится к совокупности знаний.

Технология включает в себя использование материалов, инструментов, техник и источников энергии для облегчения жизни. В сфере образования технологии действительно способны улучшить процесс обучения. Разнообразие средств массовой информации и технологий, которые могут быть использованы для получения информации и знаний. Преподавание с использованием технологий может быть более эффективным и увлекательным, потому что у учителя есть много способов создать приятный класс, и это может сделать процесс обучения интересным для учащихся. Учителя могут использовать различные приложения или надежные онлайн-ресурсы, чтобы усовершенствовать традиционные способы преподавания и заучивания, а также повысить вовлеченность учащихся в занятия. Приложение, которое учитель может использовать, например, YouTube, Twitter, подкастинг, Skype. Технологии могут помочь развить многие практические навыки, включая создание презентаций, умение отличать надежные источники информации от ненадежных в Интернете, соблюдение надлежащего онлайн-этикета и написание электронных писем. Это очень важные навыки, которые можно развить в классе с помощью технологий. Таким образом, использование технологий не только для получения дополнительной информации о чем-либо, но и в образовании может сделать процесс обучения учеников более эффективным, гибким и интересным.

Литература:

1. Жетписбаева Б.А.- Полиязычное образование : теория и методология.- Алматы : " Білім" .- 2008- С.343.
2. Galbreath, J. (1997). Multimedia communications: An update on standards Educational Technology, 39(2), 49–55
3. Hubbard, P. (1991). Evaluating computer games for language learning. Simulation & Gaming: An Interdisciplinary Journal of Theory, Practice and Research, 22(2), 220-223
4. Кузнецов Д.В., Гагарина В.Р., Сафина Л.Р. К вопросу многозадачности и многофункциональности преподавателя английского языка в экономическом вузе . Д.В. Кузнецов, В.Р. Гагарина, Л.Р. Сафина .. Казанский педагогический журнал. – 2016. - No 4 (117).
5. Ялалов Ф.Г. Профессиональная
6. многомерность: многомерные компетенции . Ф.Г. Ялалов .. Филология и культура. – 2015. – No 2 (40).
7. Viberg, O., & Grönlund, A. (2012). Mobile assisted language learning: A literature review. In proceedings of the 11th international conference on mobile and contextual learning (pp. 9–16). Helsinki.
8. Chapelle, C. A. (2003). English language learning and technology: Lectures on applied linguistics in the age of information and communication technology. Amsterdam: John Benjamins Publishing.
9. Başaran, B. (2017). Review of the postgraduate thesis prepared for the use of technology in foreign language teaching. Turkish Studies, 12(23), 15-40. doi: 10.7827.TurkishStudies.12126

Издатель ТОО "Институт развития межрегионального партнерства"

Адрес редакции:

Республика Казахстан, г. Нур-Султан, пр. Абылай хана 2 вп-1

journal@gpa.kz

www.gpa.kz

Международный электронный научный журнал

«Наука и Бизнес»

№1 (2023)

СВИДЕТЕЛЬСТВО о постановке на учет периодического печатного издания,
информационного агентства и сетевого издания №16178-Ж 11.10.2016 г.
Комитет государственного контроля в области связи, информатизации и средств массовой
информации Министерства информации и коммуникаций Республики Казахстан

В электронном журнале опубликованы научные статьи на языке оригинала
научных исследователей в авторской редакции. Ответственность за
достоверность материалов и сведений несут авторы публикации. При
использовании материалов научных исследований авторов данного сборника
ссылка на авторов и издания являются обязательными.